

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Katedra mediálních studií

**Obraz společnosti a propaganda v normalizačním seriálu
Žena za pultem**

Bakalářská práce

Autor práce: Michaela Blehová
Studijní program: Mediální studia
Vedoucí práce: PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.
Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 23. 4. 2021

Michaela Blehová

Bibliografický záznam

BLEHOVÁ, Michaela. *Obráz společnosti a propaganda v normalizačním seriálu Žena za pultem*. Praha, 2021. 38 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Rozsah práce: 38 stran

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá především srovnáním zobrazení společnosti a propagandou v normalizačním seriálu *Žena za pultem*. Dále se zabývá tím, jaké byly reakce na seriál v médiích po jeho premiéře a jak se liší od reakcí po opětovném vysílání v roce 2002. Úvodní část obsahuje základní informace o seriálu, o okolnostech jeho vzniku, o autorech a hereckém obsazení. V následující teoretické kapitole je popsán děj v jednotlivých epizodách seriálu. Ve třetí části je již porovnáváno, jak fungovala seriálová prodejna a jak fungovala ve skutečnosti. Zde jsou uvedeny i reakce prodavaček ze skutečných obchodů. Porovnán je také sortiment, který byl v dostání v seriálu a který byl k dostání v obchodech daném období ve skutečnosti. Zde bylo využito také výpovědí hereců ze seriálu. Dále je analyzována role ženy jako matky a zaměstnankyně, zde byla k porovnávání využita především sociologická literatura. Následuje podkapitola o tom, jak seriálové postavy trávily volný čas a jak využívali kulturních možností, opět je seriálové zobrazení porovnáváno s realitou. Další podkapitola se zabývá penzisty a jejich potřebou dalšího výdělků, jsou zde porovnány finanční poměry seriálových a skutečných penzistů. V poslední podkapitole jsou analyzovány prvky propagandy, které se v seriálu objevily a zmíněná je i část seriálu, která se představitelům KSČ příliš nelíbila. Čtvrtá kapitola obsahuje informace o sledovanosti seriálu v sedmdesátých letech a také data o sledovanosti z období po pádu komunismu. Následují ohlasy z dobových médií a ohlasy ze soudobých médií, které jsou v závěru práce porovnány. Cílem této části je přiblížit proměnu vnímání seriálu během jednoho čtvrtstoletí.

Abstract

This bachelor's thesis deals mainly with the comparison of the depiction of society and propaganda in the normalization TV series *Žena za pultem*. It also deals with the reactions to the series in the media after its premiere and how it differs from the reactions after rerun in 2002. The first part contains basic informations about the series, the circumstances of its creation, informations about the authors and actors. The following theoretical chapter describes the plot in each episode of the series. The third part compares how the serial shop worked and how it actually worked. Here are also the reactions of shop assistants from real shops. The assortment, which was available in the series and which was actually available in the shops in this period, is compared too. The utterances of actors from the series were also used here. Furthermore, the role of women as mothers and employees is analyzed, for comparison was used sociological literature. Next subchapter is about how serial characters spent their free time and how they make use of cultural opportunities, again the serial depiction is compared with reality. The next subchapter deals with old age pensioners and their need for extra income, there are compared the financial condition of serial and real old age pensioners. The last subchapter analyzes the elements of propaganda that is shown in the series, and the part of the series that the KSČ representatives didn't like is also mentioned. The fourth chapter contains information about the viewership of the series in the 1970s, an data about viewership from the period after the fall of communism. In next subchapter are responses from media of this period and reactions from contemporary media, which are compared

at the end of the end of the subchapter. The aim of this part is to expound the change of perception of the series within one quarter of a century.

Klíčová slova

Normalizace, Žena za pultem, Jiří Dietl, Jiřina Švorcová, seriál, propaganda, společnost, recenze

Keywords

Normalization, Žena za pultem, Jiří Dietl, Jiřina Švorcová, series, propaganda, society, reviews

Title

The image of society and propaganda in the normalization TV series Žena za pultem

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Petru Bednaříkovi, Ph.D., za rychlou komunikaci a cenné připomínky k mé práci.

Obsah

ÚVOD	7
1 ZÁKLADNÍ INFORMACE A OKOLNOSTI VZNIKU SERIÁLU	9
1.1 Základní informace o seriálu	9
1.2 Okolnosti vzniku.....	9
1.3 Osoby spjaté se seriálem.....	10
1.3.1 Autoři.....	10
1.3.2 Herecké obsazení.....	11
2 STRUKTURA A DĚJ SERIÁLU.....	12
2.1 Struktura seriálu.....	12
2.2 Děj seriálu.....	12
3 REÁLNOST ZOBRAZENÍ SPOLEČNOSTI A PROPAGANDA	16
3.1 Fungování prodejny	16
3.1.1 Dostupnost zboží.....	17
3.2 Socialistická žena a rodina.....	18
3.3 Volný čas a kultura	19
3.4 Pracující penzisté	20
3.5 Propaganda	21
4 SLEDOVANOST A OHLASY NA SERIÁL	23
4.1 Sledovanost před rokem 1989	23
4.2 Sledovanost po roce 1989.....	23
4.3 Ohlasy v dobových médiích	24
4.3.1 Recenze v týdeníku <i>Tvorba</i>	24
4.3.2 Recenze v <i>Rudém právu</i>	24
4.3.3 Reakce na recenzi v <i>Rudém právu</i>	25
4.3.4 Anketa v časopise <i>Květy</i>	25
4.4 Ohlasy po znovuuvedení.....	25
4.4.1 Články <i>Mirky Spáčilové</i>	25
4.4.2 Ohlas v <i>Českém rozhlasu</i>	27
4.5 Vnímaní <i>Ženy za pultem za totality a dnes</i>	27
ZÁVĚR.....	29
SUMMARY.....	30
POUŽITÉ ZDROJE.....	33
TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	36

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá seriálem Jaroslava Dietla z období normalizace *Žena za pultem*, který v sedmdesátých letech sklídl u diváků úspěch. O seriálu vycházely v dobových médiích mnohé články a také ohlasy přímo od diváků. Několik let po revoluci se dostal seriál na obrazovky znovu a především v roce 2002 vzbudil mezi veřejností rozruch. Sledovanost seriálu byla nad očekávání vysoká a ukázala, že lidé si chtějí stále připomínat období totality. I v roce 2002 vyšlo v médiích několik článků o *Ženě za pultem* a autoři se začali zabývat také otázkou, do jaké míry je v seriálu zobrazena realita.

V bakalářské práci se především zaměřím právě na porovnání seriálového zobrazení společnosti a reálné společnosti v 70. letech minulého století. Kromě toho je cílem bakalářské práce zjistit, jak se změnilo vnímání seriálu diváky a kritiky v průběhu čtvrtstoletí.

Úvodní část se věnuje obecným informacím o seriálu, okolnostmi vzniku a také jsou v ní uvedené osoby, které seriál vytvořily, a část kapitoly se také věnuje hereckému obsazení, kde se zaměřím na hojně diskutované téma obsazení členky ÚV KSČ Jiřiny Švorcové do hlavní role. Pokusím se dohledat svědectví o tom, jak se ve skutečnosti Švorcová k roli dostala. Zde budu čerpat z rozhovoru se Švorcovou. Spousta informací k hereckému obsazení je i v knize o Jaroslavu Dietlovi od Jolany Matějkové. Vzhledem k tomu, že v této knize není známo, odkud informace autorka čerpala, budu zkoumat jen konkrétní výpovědi osob. Seriál se začal natáčet již v roce 1975, ale v práci ho jednotně datuji ho do roku 1977, jak je uvedeno v titulcích seriálu.

V další kapitole je popsána Dietlova neobvyklá struktura seriálu *Žena za pultem*. V následující kapitole se snažím co nejstručněji popsat dění v jednotlivých dílech, tak aby v popisu bylo jasná hlavní zápletky daného dílu a také dějová linka příběhu Anny Holubové, která je rozložena do celého seriálu.

Třetí kapitola analyzuje, jak byla v seriálu zobrazena tehdejší společnost. Zaměřím se pouze na prvky, které jsou v seriálu nějak zobrazeny. Rozeberu především roli ženy jako matky a zaměstnankyně, pohled na rozvedenou ženu, zobrazení fungování konzumu a dostupných potravin. Mimo to se také budu věnovat tomu, jak představitelé seriálu trávili volný čas a jak je ovlivnila kultura. V závěru se ještě zastavím nad prací penzistů v seriálové prodejně. Všechny tyto prvky porovnam s realitou doby a to za pomoci sociologické literatury nebo dobových periodik. Porovnat zobrazení fungování konzumu mi pomohou také výpovědi prodavačů, které se mi podařilo dohledat v časopisu *Vlasta* z roku 1978. Závěrečná podkapitola pojednává o tom, do jaké míry zasáhla seriál komunistická ideologie a jaké prvky propagandy může divák v seriálu odhalit. Také popíšu situaci, která se představitelům komunistické strany příliš nelíbila.

Poslední kapitola rozebírá recenze a ohlasy v tisku po prvních uvedeních na obrazovkách v letech 1977 a 1978. Zaměřuji na to, co bylo seriálu vytýkáno a co naopak bylo vnímáno pozitivně. Aby nebyl obrázek o seriálu jednostranný, připojuji do této části také ohlasy čtenářů na recenzi v *Rudém právu*, které ukazují rozkol mezi názory diváků a odborné veřejnosti. Kapitola také rozebírá ohlasy v tisku po opětovném uvedení seriálu v roce 2002. I zde se věnuji především tomu, co bylo seriálu vytýkáno. Opět připojím reakci na články, aby obraz nebyl jednostranný, tentokrát se však jedná o reakce novináře Daniela Strože na kritické články Mirky Spáčilové. Výsledkem této kapitoly je porovnání, jak se změnilo vnímání seriálu v průběhu 25 let a jak se od sebe liší recenze z dob normalizace a z dob po revoluci.

V tezích bakalářské práce uvádím, že budu zpracovávat mimo jiné také týdeník Československá televize. Bohužel se mi nepodařilo tento materiál zkoumat, jelikož nebyl dostupný v digitální podobě na webu Národní digitální knihovny a studovny jiných knihoven, které s týdeníky disponují, byly dlouhodobě uzavřeny. Dále se mi nepodařilo získat jiný dobový deník, než *Rudé*

právo. Stejně tak se mi nepodařilo sehnat knihu Václava Ryneše Léta touhy, víry i zklamání, zvolila jsem tedy jiné tituly, ze kterých jsem čerpala informace o době normalizace.

Dále v tezích uvádím, že v části pojmenované „Děj a historické pozadí seriálu“ budu popisovat fungování konzumu, život obyčejné ženy a další aspekty. Během přípravy bakalářské práce jsem zjistila, že bych velkou část informací z této kapitoly musela opakovat i v části následující a usoudila jsem, že bude vhodné přesunout tyto informace jen do části „Propaganda a reálnost obrazu tehdejší společnosti“ a v předchozí kapitole popsat pouze děj seriálu.

1 Základní informace o seriálu a okolnosti jeho vzniku

1.1 Základní informace o seriálu

Dvanáctidílný seriál *Žena za pultem* od scenáristy Jaroslava Dietla a s režii Jaroslava Dudka vznikl v roce 1977. Seriál se stal velice rychle oblíbeným. Oproti jiným seriálům byl výjimečný svou neobvyklou strukturou a také tím, že byl premiérově odvysílán během velice krátké doby a byl vysílán dokonce i během vánočních svátků. Reprízy se mu dostalo již od ledna následujícího roku, aby přilákal i diváky, kteří v předvánočním shonu neměli čas usednout k televizním obrazovkám.

Seriál měl ukázat život běžné socialistické ženy, která zvládá zapojení do pracovního procesu, domácnost, děti a dokonce stihne řešit životní trable svých kolegů. Hlavní postava je v seriálu prezentována téměř jako hrdinka, která si poradí se vším a stíhá ve svém životě několik rolí – matka, hospodyňka, zaměstnankyně, milenka i kamarádka.

Seriál *Žena za pultem* se začal natáčet na konci roku 1975, většina seriálu se ale natočila v roce 1976. Vysílán pak byl poprvé v roce 1977. Děj seriálu se odehrává v přítomnosti, budeme tedy hovořit o seriálu odehrávajícím se v 70. letech 20. století.

Žena za pultem měla v době premiérových vysílání mnoho pozitivních ohlasů od diváků. Reprízy po roce 1989 se ale setkaly s velkým množstvím negativních ohlasů i přesto, že seriál měl vysokou sledovanost.

1.2 Okolnosti vzniku

Sedmdesátá léta minulého století byla ve znamení normalizace. Cílem normalizace bylo vrátit pořádky do období před Pražským jarem a upevnit totalitní režim v zemi. Toto období trvalo až do roku 1989, kdy komunistický režim v Československu padl.

Komunisté začali v 70. letech budovat takzvaný reálný socialismus. Poskytovali lidem sociální jistoty, výstavba bytů byla v plném proudu. Ekonomika ale byla centralizovaná, plnily se pětileté plány takzvané pětiletky, které byly většinou také splněny. Největší problém ekonomiky byla oblast hospodářského a vědeckotechnického rozvoje. Ve druhé polovině sedmdesátých let začala dynamika hospodářství zpomalovat. Lidé si více zvykli na konzumní způsob života a nedostatek některého zboží vyvolával ve společnosti napětí. Lidé si začali uvědomovat, že ekonomický systém v zemi je zastaralý a nestačí uspokojovat jejich potřeby. Na přelomu 70. a 80. let se krize začala prohlubovat ještě více, ale režimu se dařilo to před lidmi tajit.

Občané měli žít spořádaným životem, uznávat socialistickou ideologii, pracovat, starat se o rodinu, účastnit se akcí propagující socialismus, zapojovat se do organizací a nijak nenarušovat chod socialistického státu.

Pro občany se dělaly akce, které problémy zastínily a oslavovaly úspěšnost socialistického státu. Konaly se prvomájové průvody, oslavoval se Vítězný únor, Mezinárodní den žen, říjnové revoluce a další události. Také se konaly Spartakiády, do kterých byly v sedmdesátých letech zapojeny také děti.¹

Také televizní vysílání mělo ukázat lidem tu lepší stránku socialismu. Vznikaly zábavné pořady jako *Televarieté* nebo humorné seriály jako *Chalupáři*. Televize se stala nedílnou součástí každodenního života lidí. V Československé televizi vznikala tvorba podle komunisty

¹ MARJÁNKO, Bedřich. Normalizace - Společnost zaživa pohřbená (sedmdesátá léta). *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/norm/norm_02.php

schválených ideově-tematických plánů, jejichž obsah musel být v souladu s ideologií.² Také proto dostal scenárista Jaroslav Dietl zakázku na vytvoření seriálu o obyčejných lidech.³ Podstatné bylo, aby se seriál zalíbil právě těm obyčejným lidem, kteří televizní vysílání s oblibou sledují, a neřešil žádná vážná témata. Dietl takový scénář skutečně napsal a seriál *Žena za pultem* se začal natáčet v roce 1975.

Seriály byly podle Ireny Reifové v 70. letech důležitým nástrojem pro formování společnosti. „Seriál byl vnímán jako potencionálně nejefektivnější nástroj adaptace diváků na normy, hodnoty a sankce socialistické společnosti, tedy nástroj socializace na parametry daného režimu.“⁴ Reifová také poukázala na to, že lidé se snažili napodobovat chování hrdinů ze seriálu s vidinou toho, že budou stejně úspěšní.

Aby se seriál co nejvíce přiblížil obyčejným lidem, ukazoval příběhy z běžných profesí. V seriálu *Nejmladší z rodu Hamrů* se divák seznámil se zaměstnanci JZD, *Inženýrská odysea* ukazuje mladé inženýry ve strojírenském průmyslu, *Muž na radnici* přiblíží divákům chod národního výboru, seriál *Zákony pohybu* se odehrává v továrně mezi dělníky, *Plechová kavalerie* zavede diváky na pole k řidičům kombajnů a *Žena za pultem* ukazuje profesi prodavaček a prostředí samoobsluhy.

1.3 Osoby spjaté se seriálem

Většina osobností, která je spjatá se seriálem, pochází z Divadla na Vinohradech. V seriálu se objevila spousta známých hereckých tváří, ale seriál také některé herce teprve proslavil. Zářným příkladem seriálem proslavených tváří může být například herečka Hana Maciuchová nebo také Lenka Termerová.

1.3.1 Autoři

Scenáristou seriálu byl schopný vypravěč Jaroslav Dietl. Dietl studoval nejprve psychologii, studium vzdal a odešel studovat FAMU, ani tady však studia nedokončil. Dietl po zahájení vysílání Československé televize pracoval jako scenárista v pražské redakci. Když tvořil seriál *Žena za pultem*, měl za sebou již úspěšné seriály jako *Nemocnice na kraji města*, *Muž na radnici*, *Bakaláři*, *Nejmladší z rodu Hamrů*, *Byli jednou dva písaři*, *Eliška a její rod*, *Píseň pro Rudolfa III.*, *Tři chlapi v chalupě* nebo *Rodina Bláhova*. Dietl však nepsal pouze seriálové scénáře, věnoval se také filmové scenáristice. Jeho nejúspěšnější díla pochází právě z doby normalizace. Jaroslav Dietl byl na začátku normalizace propuštěn z Československé televize kvůli stranickým čistkám, i přesto se během normalizace dostalo na obrazovky mnoho jeho scénářů.⁵

Režie seriálu se ujal Jaroslav Dudek. Dudek byl absolventem AMU, po dokončení studia začal režisovat hry v Divadle S. K. Neumanna. Po odchodu z tohoto divadla nastoupil do pražského Divadla na Vinohradech, kde režisoval divadelní hry téměř čtyřicet let. Mimo divadelní scénu se Dudek začal realizovat jako režisér seriálů, režisoval také Dietlův seriál *Nemocnice na kraji města* nebo první československý seriál *Rodina Bláhova*, takže to nebyla první spolupráce tohoto režiséra s Jaroslavem Dietlem. Podle Švorcové byla volba režiséra dobrou volbou.

² CYSAŘOVÁ, Jarmila. Československá televize a politická moc 1953-1989. *Soudobé dějiny*. 2002 (3-4), s. 533. ISSN 1210-7050.

³ MOC, Jiří. *Seriály od A do Z: lexikon českých seriálů*. Praha: Česká televize, 2009, s. 271. Edice České televize. ISBN 978-80-7404-036-8.

⁴ REIFOVÁ, Irena. *Kryty moci a úkryty před mocí*. In KONČELÍK, Jakub – KÖPPLOVÁ, Barbara – PRÁZOVÁ, Irena (eds.): *Konsolidace vládnutí a podnikání v České republice a v Evropské unii*. Díl II, Sociologie, prognostika a správa, Média. Praha: Matfyzpress, 2002, s. 354–371. ISBN 80-85863-00-2.

⁵ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 242. ISBN 978-80-7367-698-8.

„Volba režiséra byla volbou veskrze šťastnou. Jaroslav Dudek byl už tehdy zkušeným televizním inscenátorem, pracoval s přehledem a dobře.“⁶

1.3.2 Herecké obsazení

Dietl psal původně hlavní roli Anny Holubové na tělo pro Jiřinu Bohdalovou.⁷ Další možností bylo, že Annu bude hrát Jana Hlaváčová. Nakonec roli prodavačky Anny ztvárnila Jiřina Švorcová. Švorcová byla předsedkyní Svazu českých dramatických umělců a od roku 1976 členkou Ústředního výboru KSČ, spekulovalo se, že o tom, že byla pro tuto roli dosazena shora. Švorcová však veškeré spekulace odmítla a v rozhovoru, který byl vydán knižně, se k obsazení vyjádřila. „*Já jsem tu roli dostala, protože mě Dietlovi navrhla Libuše Pospíšilová, která byla dramaturgyní toho seriálu, a Dietl s mým obsazením souhlasil. A velice sebevědomě si myslím, že to byl správná volba. Hlaváčová byla na tu roli příliš mladá a krásná, přece jenom to musela být ženská, která už je trošku za zenitem.*“⁸

Do knihy o Jaroslavu Dietlovi však přidal svou výpověď jeho kamarád od dětství Miloš Cimbálník, který tvrdí něco jiného, než řekla v rozhovoru Jiřina Švorcová. Říká, že Švorcová byla do seriálu dosazena na popud Ústředního výboru KSČ, a že Jaroslav Dietl neměl na výběr. „*Už to bylo schváleno, ale na poslední chvíli člen ÚV KSČ Vasil Biřak řekl, že hlavní roli bude hrát Švorcová. Nezapomenutelné bylo, jak Jiřina Švorcová hrála s Petrem Haničincem milostné scény. Seděli vedle sebe v autě a drželi se každý z jedné strany za volant. Obrázek k popukání, čišelo z toho něco asexuálního. To víte, kdyby to hrála Jana Hlaváčová, jak to původně Dietl chtěl, bylo by to něco úplně jiného. Napsal to na ni. Jarda tehdy dva dny vzdoroval. Ale pánové nahoře mu řekli: Bud' Švorcová, nebo nebude nic... A Jaroslav kývl – jinak by nebylo na živobytí.*“⁹

Většina dalších herců byla vybrána z Divadla na Vinohradech, a to kvůli režisérovi Jaroslavu Dudkovi, který také působil v tomto divadle.

Na obrazovce se dále objevila Hana Maciuchová v roli roztržité Olinky z lahůdek, která se stala mezi diváky velice oblíbenou a díky roli v seriálu se zviditelnila. Nechyběl ani v té době již slavný Vladimír Menšík jako vedoucí prodejny Karas, Petr Haničinec jako partner Anny Karel Brož, Josef Langmiller jako bývalý manžel Anny, Jana Boušková a Jan Potměšil jako děti Anny, Dana Medřická jako matka Anny, Zdeněk Řehoř jako zástupce vedoucího Vilímek, Lenka Termerová jako vedoucí úseku ovoce a zeleniny Jiřinka, Vladimír Hlavatý a Jaromír Hanzlík jako skladníci, Daniela Kolářová a Božena Böhmová jako pokladní, Simona Stašová jako učednice Zuzana a další herci, kteří měli spíše role menšího rozsahu.

⁶ GRACLÍK, Miroslav a Václav NEKVAPIL. *Jiřina Švorcová osobně: zpověď Ženy za pultem*. Praha: XYZ, 2010, s. 163. ISBN 978-80-7388-404-8.

⁷ MOC, Jiří. *Seriály od A do Z: lexikon českých seriálů*. Praha: Česká televize, 2009, s. 271. Edice České televize. ISBN 978-80-7404-036-8.

⁸ GRACLÍK, Miroslav a Václav NEKVAPIL. *Jiřina Švorcová osobně: zpověď Ženy za pultem*. Praha: XYZ, 2010, s. 159. ISBN 978-80-7388-404-8.

⁹ MATEJKOVÁ, Jolana. *Jaroslav Dietl: tajemství vypravěče*. V Praze: XYZ, 2009, s. 145. ISBN 978-80-87021-62-0.

2 Struktura a děj seriálu

2.1 Struktura seriálu

Dietl pojal tento seriál jinak než svá předchozí díla, rozdělil jej na dvanáct dílů, přičemž každý díl ukazuje dění v jednom měsíci v roce.¹⁰ Lednový díl se věnuje nástupu Anny do samoobsluhy a prosincový díl se věnuje Anniným Vánocům. V ostatních dílech je jako hlavní téma příběh některého z Anniných kolegů z prodejny.

Hlavní dějová linie, která diváky provází během všech dílů, se věnuje Anně Holubové a jejím rodinným a milostným vztahům. Anna zůstala po rozvodu sama s dětmi. Syn Petr má matku rád, ale tíhne také ke svému otci, který mu kupuje dražší dárky a zabaví ho. Petr by byl rád, aby se Holubovi k sobě vrátili. Annina dcera Michaela na matku více apeluje, aby se vrátila k otci, a vadí jí to, že Anna začala nový vztah a má pocit, že jim Anna otce odepírá. Michala je za každé situace spíše na otcově straně. Karel má vůči odtažitosti dětí pochopení. Karel je celkově dost trpělivý a na Annu se snaží netlačit, aby ho ihned zapojila do rodiny. Anně se snaží se vztahy poradit její matka, která podporuje její vztah s Karlem a odmítá její vztah s bývalým manželem. Ve své matce má Anna oporu, ale nevyužívá jí, matka vždy musí přijít sama, protože se Anna neozve. I když Anna sama v zaměstnání často radí a pomáhá ostatním kolegům s osobními problémy, na sebe zapomíná a sama o pomoc nepožádá. I když působí Anna v prodejně velice rázně, odhodlaně a rozhodně, v osobním životě tomu tak není. Nedokáže striktně říct svému bývalému manželovi, aby jí nezasahoval do života, a dokonce se chvíli snaží jejich vztah slepit kvůli dětem. Anna žije život tak, jak si přejí její děti. Postavila své děti na první místo před uspokojení vlastních potřeb.

Každý díl koresponduje s událostmi daného měsíce. Například v březnu vidí divák záběry na oslavy Mezinárodního dne žen, v květnu prvomájový průvod, v červnu se v seriálu objednává velké množství chlebiček na den, kdy je vysvědčení. Přes letní měsíce se v samoobsluze prodavačky střídají na dovolené a vypráví si zážitky z rekreací. V prosincovém díle je v prodejně předvánoční shon a prodávají se čokoládové kolekce. V každém měsíci je i výloha samoobsluhy vyzdobená s ohledem na roční dobu, tak aby se zachovala autentičnost.

Seriál není nijak dobově ukotven, měl znázorňovat období, ve kterém byl natáčen a vysílán. Jako období, ve kterém se děj odehrává, můžeme označit období normalizace nebo 70. léta.

2.2 Děj seriálu

V prvním díle nastupuje Anna Holubová do samoobsluhy. Vedoucí Karas Anně představuje prodejnu jako moderní a luxusně zařízenou, Holubové to nepřijde nijak výjimečné a sděluje mu, že pracovala v podobné moderní prodejně. Karas dá Anně na výběr, v jakém úseku chce pracovat. Ta si vybírá pult lahůdek. Hned první den v novém zaměstnání poznává Anna vztahy mezi zaměstnanci. Sama se dostává do problémů s manželkou zástupce vedoucího Vilímka, která dříve vypomáhala na pultu lahůdek a nyní kontroluje a komentuje Anny práci. Té se to nelíbí a několikrát během epizody pohrozí Karasovi výpovědí. Nakonec se Anny Karas zastane a vysvětlí Vilímkové, co je náplní její práce. V prvním díle se Holubová poprvé setkává se zákazníkem Brožem, se kterým později naváže partnerský vztah.

V druhém díle se divák blíže seznámí s postavou Jiřinky ze zeleniny. Jiřinka má vadu řeči a obává se, že kvůli koktání se neprovdá. Anna se rozhodne Jiřince pomoci a vezme jí k odbornému lékaři, který po vyšetření konstatuje, že je nepravděpodobné, že vada řeči půjde odstranit. V úseku zeleniny pracuje jako vedoucí paní Janoušková, která je v závěrečném stádiu

¹⁰ MOC, Jiří. *Seriály od A do Z: lexikon českých seriálů*. Praha: Česká televize, 2009, s. 271. Edice České televize. ISBN 978-80-7404-036-8.

těhotenství. Nečekaně je odvezena do porodnice a Karas za ní musí najít náhradu. Anna se rozhodne, že mu na místo vedoucí zeleniny doporučí Jiřinku, která je také funkcionářkou SSM. Karas si není jistý, jestli je to správná volba, ale nakonec dá na Anny radu a zkusí Jiřinku na místo dosadit. Nakonec je spokojený, protože vidí, že Jiřince to v úseku zeleniny funguje a nová pozice jí svědčí. V druhém díle se také poprvé více projeví Olinka z lahůdek, když se utrhne na zákaznici, která si nevyzvedla objednané chlebičky. Anna Holubová má v tomto díle nemilé problémy doma, její matka se pohádá s její dcerou Michalou. Michala nechce uznat, že ve vztahu jejich rodičů pochybil otec.

I přesto, že je zástupce vedoucího Vilímek ženatý, zamiluje se do Anny a ve třetím díle se na ni snaží zapůsobit. Vysvětluje jí, že jeho bezdětné manželství nefunguje a nyní našel důvod, proč by manželství ukončil a zároveň zve Annu na výlet do přírody. Anna Vilímka odmítá. Mezitím Anin bývalý manžel koupí dětem dárky a snaží se je získat na svou stranu. I on nabízí Anně výlet společně s dětmi. Do třetice nabízí výlet Anně i zákazník Karel Brož, se kterým začíná navazovat kontakt. Mimo to se v prodejně oslavuje Mezinárodní den žen a zaměstnankyně dostávají květiny a bonboniéru. V tomto díle probíhá také schůze Revolučního odborového hnutí a Anna je zvolena úsekovou důvěrníci.

Čtvrtý díl je věnovaný příběhu řeznice Lady a skladníka Oskara. Oskar je zamilovaný do Lady a dají si soukromou schůzku a zavřou se ve skladu zrovna v okamžiku, kdy přijede Ladu navštívit do práce její matka. Když zjistí, že Lada je se skladníkem ve skladu, je rozhořčena a vezme s sebou Ladu domů a zakáže jí kontakt s Oskarem a v práci musí skončit. Na pomoc přichází Anna Holubová, která požádá zákazníka Brože, aby je s Oskarem odvezl k Ladě domů. Anna jde do Ladina domu, promluví jí a přesvědčí, aby s Oskarem utekla. Lada nejprve souhlasí, a když nasedne do auta, vše si rozmyslí a vrací se domů. O několik dní později se vrátí do obchodu, protože jí rodiče vyhodili z domu. Oskar už nechce pokračovat ve vztahu s Ladou, ale Anna mu promluví do duše, aby se s Ladou důstojně rozešel a nakonec si pár vše vyříkal. Do obchodu přichází obchodní inspekce a Olinka se dostane do problému, protože a špatně inspekci naváží saláty. Doma Anna přijme partnera své dcery a pozve ho na večeři.

Pátý díl začíná záběry na prvomájový průvod, ve kterém jdou a oslavují také hlavní hrdinové seriálu. Tento díl je věnovaný příběhu skladníka Dominika, který je již v důchodu a v prodejně pomáhá jako brigádník. Dominik má během směny v obchodě menší zdravotní indispozici. Anna se od svého souseda, který dělá u drah, dozví, že Dominik po nocích chodí ještě vypomáhat jako skladník na nádraží. Anna tuto skutečnost sdělí vedoucímu Karasovi. Při střetu Dominika, jeho syna a Karase vychází najevo, že Dominik se snaží vydělat peníze navíc pro syna a snachu, protože slíbil synovi a snaše, že jim zaplatí rekreaci. Karas je rozhořčen, že ho takto zneužívají a chce, aby jel Dominik k moři sám, protože si zaslouží odpočinek. Tak se i stalo. Anna se v tomto díle začíná scházet s Brožem v jeho automobilu.

Šestý díl se věnuje prodavačce Kaláškové, která zjistí, že je jí manžel nevěrný. Začíná pátrat po manželově milence, a když zjistí kdo to je, vydává se za ní do prodejny textilu, kde pracuje. Tam chce od milenky podepsat papír, že se jejího muže vzdává. Tomu přihlíží i Kalíšek, kterého do prodejny poslala Anna. Kalášková se na radu Oliny rozhodne vyhodit manžela z domu, vyměnit zámky na chalupě a vyšle příbuzné a děti, aby udělali manželovi ostudu v práci. Kalášek se nakonec rozhodne s manželkou usmířit. Anna v tomto díle vezme Brože na schůzi SSM, kterou moderuje její dcera Michala. Po schůzi navážou rozhovor v Brožově autě a poprvé se políbí. V samoobsluze se prodávají bonboniéry a objednávají chlebičky na den vysvědčení. Skladník Dominik se vrací z dovolené, na kterou nakonec místo syna odjel on.

Sedmý díl je ve znamení letních prázdnin. Olinka odjíždí na dovolenou k moři, Anna dostane na výpomoc učednici Zuzanu. Zuzana si občas vezme nějaký kus ovoce nebo ukousne z uzeniny. Když Anna objeví na pultu nakousnuté kolečko salámu, rozhodne se to se Zuzanou

řešit. Ta si nemyslí, že to je prohřešek. Když se v lahůdkách ztratí láhev koňaku, Anna podezírá Zuzanu z krádeže, a když Zuzana odchází z práce a setká se venku se svou partou, chce po ní Anna, aby jí ukázala kabelku. Zuzana odmítá. Další den přichází do prodejny mladý muž s tím, že zapomněl zaplatit láhev koňaku. Zuzana se tváří vítězoslavně, ale Anna ví, že je to hoch ze Zuzany party, který přišel za Zuzanu láhev zaplatit. Anniny děti odjíždějí na prázdniny k babičce a Anna se začíná scházet s Brožem u ní doma a má v plánu ho představit dětem.

Srpnový díl vypráví o pokladní Soně a pokladní Mlynářové, které se přátelí. Soňa se v prodejně seznámí s taxikářem Davidem a Mlynářové se to nelíbí, protože sama partnera nemá a Soně závidí. Proto když se Soňa s Davidem zasnoubí, namluví Davidovi, že Soňa trpí psychickou poruchou. Soňa se hroutí a obává se o svůj vztah. Do všeho se vloží Olinka z lahůdek a pomůže Soně lež vyvrátit. V tomto díle se také objevuje ona zmíněná postelová scéna Anny a Karla. Anna odjíždí za dětmi na chalupu a Karel tam přijíždí, aby se seznámil s dětmi. Přiveze jim drahé dárky, ale i přesto neudělá na Anniny děti dojem.

V devátém díle se důchodkyně Kubánková, která pracuje ve výkupu lahví, seznámí se zákazníkem Matějčkem, který jí nabízí, aby mu šla dělat hospodyní, ona ho však odmítá. Kubánková se mu zalíbí a nakonec jí žádá o ruku a Kubánková souhlasí. Kubánková v prodejně končí a chopí se role ženy v domácnosti. O několik dní později přichází zpět do prodejny a žádá o pracovní místo, jelikož jí to doma nebaví a chybí jí kolegové. Karas jí znovu zaměstná. Karel se v tomto díle rozhodne požádat Annu o ruku, v den, kdy má přijít k ní domů a seznámit se svými záměry i děti, přichází do Annina bytu také její bývalý manžel a oznamuje Anně, že se k ní chce vrátit a vztah s milenkou ukončil. Michala jde ke Karlovi domů a žádá ho, aby ustoupil Holubovi. Následně Anna odjíždí s Karlem na víkend na chalupu, a když se vrátí, najde doma Holuba, který se staral o nemocného syna a v bytě už zůstává bydlet.

Říjnový díl se věnuje Karasovu synu Vaškovi, který studuje medicínu. Otec mu koupil automobil. Olinka Karasovi prozradí, že se jeho syn stýká s dívkou, která má dítě. Karas se na to Vaška zeptá a ten nezapírá. Karasovi se to nelíbí, a když k tomu ještě jeho syn neudělá zkoušku, auto mu sebere s tím, že mu ho vrátí, když zkoušku udělá. Když se pak Vašek vrací domů s tím, že zkoušku udělal, už nechce auto, ale balí se své věci a od rodičů se stěhuje. Anna rozmlouvá s Karasem a radí mu, aby se se synem a jeho partnerkou usmířil. Karas to tak udělá. Anna má doma nepříjemnosti s bývalým manželem, který si do jejího bytu bez Anny vědomí stěhuje postel. Anna se rozhodně, že mu řekne, aby se odstěhoval. Odhodlaná jde domů a tam jí manžel zaskočí dary k jejím narozeninám, Anna tedy Holubovo stěhování odkládá. Navíc jí děti dávají najevo, že chtějí být s tátou. Nakonec kvůli dětem končí vztah s Karlem.

V předposledním díle se koná svatba Olinky z lahůdek. Bere si staršího inženýra a věří, že se s ním bude mít dobře. Do prodejny ale přichází její životní láska motorkář Fany Král, kterému o svatbě neřekne. Ten se nakonec objeví na svatební hostině, i když nebyl pozvaný a obviňuje Olinkinu matku, že touží po majetku a proto Olinku nutí do svatby s inženýrem. Na svatbu je pozvaná i Anna, která původně chtěla jít s Michalou, ta má ale recitační soutěž. Přichází tedy na svatbu se svým bývalým manželem. Anna na svatbě přistihne Holuba, jak políbil nějakou mladou ženu. Holub to obhajuje tak, že chtěl v Anně vzbudit žárlivost. Doma Michala prosí rodiče, aby se znovu vzali, ti to neodmítají. Anna se náhodně potká na zdravotním středisku s Karlem a je z toho rozladěná. Další den v práci jí Olinka sdělí, že její švagrová pokračuje ve vztahu s Holubem a má radost, že si Holub namluvil takovou zákeřnou partnerku. Anně dochází, že opustila hodného muže kvůli Holubovi, který má další milostný román.

Poslední díl zobrazuje předvánoční shon v samoobsluze, kdy přichází na výpomoc učni. Anna přistihne učně Mirka, že tvrdí zákaznici, že salát je dnešní, i když to není pravda. Upozorní ho, aby říkal pravdu. To se nelíbí Vilímkovi, který potřebuje salát doprodat. Konflikt vyústí u Karase v kanceláři, kde se Anna na Vilímka oboří, že když neumí objednat správné množství

zboží, nemá na svém místě co dělat a chce, aby se budoucí prodavači učili být poctiví. Vilímek se rozhodne, že v prodejně skončí Anna nebo on, nabízí Anně jiné pracovní místo. Ta to odmítá. Jiřinka dostává vyznamenání za vzorné vedení úseku zeleniny, také se seznámí se zákazníkem, který je jí sympatický. Holub má odvézt syna na hokej a pak jít na generální zkoušku recitace Michaly. Holub pošle syna domu tramvají, ten zabloudí a přiveze ho domů VB. Generální zkouška byla zrušená a Holub přesto přichází domů pozdě a chválí Michale generální zkoušku. Michala zjistí, že otec lže. Anna říká Holubovi, že se má odstěhovat, s tím souhlasí i Michala a omluví se matce za to, že se jí pletla do života. Po poslední pracovní směně před Vánoci čeká na Jiřinku před prodejnou onen sympatický zákazník. Karas před prodejnou nabízí Anně, aby mu dělala zástupce. Vánoce tráví Anna s dětmi. Michala pozvala Karla, který čeká na Annu venku. Když jí to Michala řekne, běží za Karlem do auta a poslední díl končí jejich polibkem.¹¹

¹¹ Žena za pultem: 1-12. In: *YouTube* [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=tvslMPiJBwE&list=PLSRD_lciDj8VTrEkR9k_jVyh3C_E9mJED

3 Reálnost zobrazení společnosti a propaganda

V této části se zaměřím na zobrazení společnosti v seriálu, je vhodné zkoumat pouze oblasti, které se v seriálu nějakým způsobem promítly nebo je možné o nich ze seriálu něco vyčíst tak, aby bylo možné je porovnat s dobovou realitou.

V první podkapitole je porovnáváno, jak fungoval seriálový konzum a jak opravdový socialistický konzum. Bodem této kapitoly je i téma, o kterém se po revoluci hodně diskutovalo, a to dostupnost některých druhů zboží na prodejně. V druhé kapitole je analyzováno, jaký život měla socialistická žena matka a jaká byla její úloha v socialistické společnosti. Další podkapitola porovnává, jak trávili volný čas postavy v seriálu a jak to odpovídá dobové skutečnosti. V poslední podkapitole jsem vyzdvihla bod, který mne zaujal a to byli penzisté jako zaměstnanci seriálové prodejny. Sledovala jsem, zda si za normalizace museli důchodci přivydělávat a jaký byl vývoj jejich důchodové dávky.

3.1 Fungování prodejny

Jak ve skutečnosti fungovala socialistická prodejna, se vyjádřili v roce 1978 zaměstnanci pražských prodejen v časopise *Vlasta*. Prodavačky ze samoobsluhy v obchodním domě Kotva vůbec nesouhlasily s prezentováním prodejny v seriálu. Podle nich nelze v pracovní době stihnout řešit tolik soukromých problémů, protože na to nezbývá čas. Oproti seriálu se skutečné prodejny potýkají s nedostatkem zaměstnanců, protože ženy prodavačky mají občas nemocné děti a musí s nimi zůstat doma. Prodavačky si také nemohou dovolit říci zákazníkovi, aby chvíli počkal, skuteční zákazníci nejsou tak trpěliví jako ti seriáloví. Prodavačky byly celkově seriálem zklamané. „*Pracovnice obchodu se velice těšily na svůj seriál, vedoucí Karas se jim zapsal do srdce svým vřelým vztahem k podřízeným, neboť takových vedoucích prý moc není, dokonce mu i odpustily královský dar synovi za jednu jedinou zkoušku na lékařské fakultě, ale pokud se příběhy týkaly jejich práce, byly vzdálené jejich denní zkušenosti.*“¹²

K seriálu se vyjádřili i dva vedoucí smíchovské prodejny s potravinami. Těm se nelíbilo, že Karas rozhodoval celý den o všem. Ve skutečnosti je to tak, že jeden z vedení má na starosti ranní a druhý odpolední směnu. Nelíbilo se jim také, že seriál ukazuje situace, které jsou v reálu nepřipustné. Je to například svačení za pokladnou nebo vstup lidí, kteří nejsou zaměstnanci do přípravný lahůdek. Vedoucí směny ze smíchovské prodejny také nebyla s prezentováním prodejny spokojená. „*Trochu nás mrzí, že zákazníci mohli získat o naší práci zkreslený dojem – například o využívání pracovní doby.*“¹³

V jednotlivých dílech je skutečně většina záběrů z prodejny spojená s řešením osobních či milostných problémů. Některé prodavačky si dokonce během pracovní doby odejdou z prodejny. Například v prvním díle najednou odchází sedm zaměstnanců v pracovní době z prodejní plochy na rampu pro vedoucího Karase. Pokud by taková pracovní morálka skutečně byla, dříve nebo později by to vedoucí řešil, kdežto v seriálu je to přehlíženo. Tyto záběry mohly skutečně vrhat negativní pohled na prodavačky.

Historik a novinář Přemysl Houda vydal v roce 2014 v Lidových novinách rozsáhlý článek o socialistických prodejnách. Hned v úvodu píše, že „*v socialistické prodejně to zpravidla fungovalo podobně jako v dietlovském seriálu Žena za pultem. Zodpovědný pan vedoucí měl*

¹² NESG. Ještě k Ženě za pultem. *Vlasta*. 1978, (5), s. 19. ISSN 0139-6617.

¹³ NESG. Ještě k Ženě za pultem. *Vlasta*. 1978, (5), s. 19. ISSN 0139-6617.

*pod sebou armádu prodavaček.*¹⁴ To, že měl pod sebou vedoucí prodejny pod sebou mnoho prodavaček, ale nic nevypráví o fungování socialistické prodejny.

Díky vyjádření osob, které byly v 70. letech opravdu zaměstnané v samoobsluhách, máme svědectví o tom, že konzum nefungoval tak, jak je zobrazeno v seriálu. V první řadě seriál obsahuje spoustu chyb, které by zaměstnanci dělat nemohli, ať jde o svačiny za pokladnu, vstupy cizích osob do zázemí prodejny či odmítnutí ihned obsloužit zaměstnance. Personální skladba seriálu souhlasí s reálnou prodejnou, prodavačky potvrdily, že skladba zaměstnanců je převážně ženská. V personálních záležitostech se pouze liší kompetence vedení. Pokud si to shrneme, nejvíce kritizovaným rozdílem je pracovní morálka zaměstnanců.

3.1.1 Dostupné zboží

V seriálové prodejně se zákazníkům uspokojovaly konzumní potřeby v hmotné podobě. Pult s lahůdkami je téměř na všech záběrech plný chlebičeků, zákusků, salátů, sýrů a dalších pochutin. Jak ve své knize upozorňuje Paulina Bren, toto zboží v prodejnách někdy nebylo, anebo bylo k dostání pouze dopoledne a odpoledne už bylo vyprodané.¹⁵

Často zmiňovaným faktem je to, že v seriálu jsou regály plné nejrůznějších druhů zboží, které však ve skutečnosti nebyly v roce 1977 tak snadno dostupné. Jiří Moc ve své knize zmiňuje, že například na banány a maso se stály fronty a zahraniční konzervy byly podpultové zboží. V seriálu je však takového zboží dostatek a fronty před prodejnou se netvoří. Zboží se do prodejny, kde se natáčelo, naváželo jako rekvizita¹⁶

Jiřina Švorcová se k tomuto vyjádřila tak, že v seriálové samoobsluze byla jablka, ale banány tam snad ani nebyly a to co na pultě bylo, to se i běžně prodávalo.¹⁷ Pokud se ale divák na záběry ze samoobsluhy zaměří, uvidí větší množství banánů téměř v každém díle. I přesto, že divák se o seriálovém sortimentu může lehce přesvědčit, snažila se Švorcová seriál obhájit.

K sortimentu v seriálové samoobsluze se v bulvárním dokumentárním snímku Tajemství Jiřiny Švorcové vyjádřili také jednotliví herci. Otakar Brousek mladší řekl, že „v prodejně bylo zboží, které nebylo v normálních obchodech“¹⁸. Lenka Termerová uvedla, že „se seriál natáčel v době, kdy moc věcí nebylo a v seriálové prodejně bylo vše včetně pomerančů, citronů, banánů“¹⁹. Hana Maciuchová v dokumentu říká, že „si pamatuje, jak v seriálu krouhala ementál a v té době byl ementál lahůdkou, která se nedostala všude“²⁰. Jiří Lábus dodal, že „prodejna byla vyšperkovaná, aby to vypadalo, že to je výkladní skříň socialismu a byly tam věci, které byly jen v Tuzexu nebo pro papaláše“.²¹

Pokud bych se zeptala pamětníků, jaké zboží bylo v druhé polovině sedmdesátých let dostupné, je možné, že si nevzpomenou, jak vypadaly prodejny v konkrétních letech. Kdežto herci ze seriálu mají toto v paměti, jelikož si kontrast seriálové prodejny a reality uvědomili již během natáčení a zůstal jim v paměti. V době vysílání si mohli mimopražští diváci myslet, že v Praze

¹⁴ HOUDA, Přemysl. Nemáme! Nejčastější slovo v obchodě za socíku. *Lidové noviny*. 24.10.2014, (250), s. 22. ISSN 0862-5921.

¹⁵ BREN, Paulina. *Zelinář a jeho televize: kultura komunismu po pražském jaru 1968*. Praha: Academia, 2013, s. 356. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-2322-3.

¹⁶ MOC Jiří. *Seriály od A do Z: lexikon českých seriálů*. Praha: Česká televize, 2009, s. 271. Edice České televize. ISBN 978-80-7404-036-8.

¹⁷ GRACLÍK, Miroslav a Václav NEKVAPIL. *Žena za pultem: příběh legendárního seriálu a jeho hrdinů*. Praha: Dobrovský, 2014, s. 12. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-196-7.

¹⁸ Tajemství Jiřiny Švorcové. In: *YouTube* [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=U2gjqC8IdJQ>

¹⁹ Viz. 17

²⁰ Viz. 17

²¹ Viz. 17

je dostupné vše. Naopak pražští diváci mohli tuto nesrovnalost spíše prozířit. Rozdíl oproti realitě je jen v menšině sortimentu, nicméně tento rozdíl je zásadní, protože seriál ukazuje, že i dovozové ovoce a luxusní pochutiny byly dostupné pro obyčejné lidi a ještě po většinu roku. V médiích často zmiňované fronty na banány, které znějí spíše už jako klišé, potvrzují i herci ze seriálu, ale kromě banánů upozornili i na další zboží, které bylo v 70. letech spíše nedostupné.

3.2 Socialistická žena a rodina

Hlavní hrdinka Anna Holubová vystupuje v seriálu jako rozvedená matka dvou dětí. V seriálu jí skutečnost, že je rozvedená, nezpůsobuje žádné problémy. Lidé v jejím okolí se na ní kvůli jejímu rodinnému stavu ne dívají jako na špatnou.

Rozvod již v sedmdesátých letech nebyl takové tabu, jako to bylo dříve. Vzhledem k tomu, že sňatky se čím dál častěji uzavíraly jako občanské, protože režim křesťanským obřadům nenahrával, bylo ukončení manželství mnohem jednodušší a stávalo se častější součástí lidských životů. V odborné sociologické literatuře se uvádí, že v sedmdesátých letech klesl počet celoživotně neprovdaných osob. V této dekádě vstoupilo do manželského sňatku 95% ze svobodných mužů a 97% ze svobodných žen, celoživotně neprovdaných mužů zůstalo 5% a celoživotně neprovdaných žen zůstala 3%.²² S tím souvisí i fakt, že se zvedl počet rozvodů. Je logické, že čím více bylo uzavřeno sňatků, tím více muselo být i rozvodů.

S vyšším počtem rozvodů souvisí i skutečnost, že ženy na konci padesátých let začaly hojně budovat kariéru a opouštět tak své role žen v domácnosti.²³ Pokud se žena stala ekonomicky samostatnou, bylo pro ni jednodušší začít nový život bez manžela, který celou rodinu před jejím nástupem do zaměstnání živil. I v seriálu je Anna pracující, před rozvodem dokonce měla lukrativní pozici jako vedoucí prodejny, peněžní prostředky pro osamostatnění tedy mohla mít dostačující. Kladné vnímání rozvedené ženy společností, odpovídá tomu, že počet rozvodů stoupl a rozvod se stával běžnou součástí života.

Pokud se vrátím k nárůstu počtu sňatků, i toho si nelze v seriálu nevšimnout. Milostných zápletek je v seriálu nespočet a většina z nich končí právě manželským svazkem. Pokud pomínu milostný život Anny Holubové, tak si během jednoho roku, který seriál zobrazuje, našlo partnera nebo se provdalo mnoho zaměstnanců – Olinka z lahůdek, Jiřinka ze zeleniny, skladník Oskar, Kubánková z výkupu lahví, řeznice Lada a pokladní Soňa. Kromě toho zástupce vedoucího Vilímek, který má manželku, je zamilovaný do Anny Holubové a prodavačka Kalášková řeší nevěru svého manžela. Diváci mohou po zhlédnutí seriálu nabýt dojmu, že ženy v období normalizace toužily po tom, provdat se za každou cenu a v zaměstnání měly také příležitost najít partnera.

Některé prodavačky si k sobě našly partnera vzdělanějšího, než byl ony samy. Anna Holubová naváže vztah s inženýrem Brožem a Olinka dá přednost staršímu inženýrovi namísto toho, aby zůstala s mladým volnomyšlenkářským motorkářem Fanym. Olinku inženýrovo vzdělání natolik uchvátilo, že v závěru sama toužila po vzdělávání. Na Annu vztah se vzdělanějším mužem nijak nepůsobil, Anna vystupovala tak, že kdyby divák nevěděl, že je prodavačkou, mohl by si myslet, že může mít Anna také vysokoškolské vzdělání. Ve většině dílů pomáhala kolegům řešit jejich problémy a v seriálu vystupovala jako amatérský psycholog.

²² MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, s. 211. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-8.

²³ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, s. 23. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-8.

Anna zvládá v seriálu mnoho věcí, typický obrázek z jejího dne je takový, že odejde do práce, a když se vrátí, musí dětem uvařit nebo připravit večeři, postarat se o domácnost a teprve pozdě večer nachází trochu volného času, kdy si čte nebo se věnuje ručním pracím. Anna je sice bez partnera, ale Michala je už dost stará na to, aby jí pomohla s péčí o domácnost a hlídáním Petra. Do hlídání se zapojuje také Anny matka i Anny bývalý manžel. Zaměstnanost matek dětí ve školních letech bylo v sedmdesátých letech normou. Role matky a zaměstnankyně byly rovnocenné a byly uznávané. Matky obvykle pracovaly na plný úvazek a do zaměstnání nastupovaly, když byly jejich děti dvouleté či tříleté.²⁴ Zobrazení hlavní hrdinky seriálu ukazuje divákům, jak by měla správná socialistická žena fungovat.

V šedesátých letech bylo velkým tématem, jak velký vliv má zaměstnanost žen na počet jejich potomků, objevili se spekulace, že se zvyšování zaměstnanosti žen klesá porodnost. Výsledky ze sčítání lidu v roce 1961 ukázaly, že zaměstnané ženy plánovaly v průměru 2,1 dětí, ve skutečnosti ale byla reprodukce maximálně 1,8 dětí.²⁵ Stát na to začal reagovat bezúročnými manželskými půjčkami a další podporou rodin. Pronatalitní politika se projevila na začátku sedmdesátých let, kdy v roce 1974 vyvrcholila porodností blížící se k 200 000 novorozenců.²⁶ Jedním z důvodů byly i silné poválečné ročníky, které dospěly do produktivního věku. V roce 1975 údaje o plodnosti hovořily o 2,45 dětí na matku.²⁷ V seriálu je znázorněná prodavačka Janoušková, která až do pokročilého stádia těhotenství pracuje. Z obchodu je odvezena rovnou do porodnice. Potomek se v seriálu narodí také skladníkovi Oskarovi s řeznicí Ladou. Během jednoho roku se v seriálu narodily dvě děti, ale třem zaměstnancům. Vzhledem k tomu, že prodejna čítala asi 15 zaměstnanců, jedná se o pětinu zaměstnanců.

3.3 Volný čas a kultura

V roce 1970 začal prozatím s velmi malým pokrytím vysílat druhý program Československé televize, diváci tak do budoucna mohli mít větší možnost výběru. V roce 1973 bylo zahájeno barevné vysílání. Díky těmto pokrokům, obliba televizního vysílání stoupala, o tom svědčí i fakt, že v roce 1975 vlastnila televizní přijímač téměř většina domácností. V průměru byl jeden televizní vysílač na tři obyvatele.²⁸ Nelze se přesvědčit o tom, zda seriálové postavy přijímač vlastnily, jelikož příliš mnoho domácností se v seriálu neobjeví nebo se tam objeví jen část domácností, například kuchyň u Karasů nebo chodba u Anniných sousedů. Co je ale v seriálu vidět, je televizní přijímač v domácnosti Anny. Nicméně ani v jediném záběru není televize zapnutá. Sama Anna příliš volného času neměla, když byla doma, většinou vařila, a když už měla volný čas, věnovala se četbě knih nebo ručním pracím. Její děti také nesledovaly televizi, Michala četla nebo zkoušela na recitaci. Malý Petr si spíše hrál ve svém pokoji. Bývalý manžel Anny se také věnoval četbě knih nebo deníku Práce. Vzhledem k tomu, jaký vývoj kupředu zažilo televizní vysílání během sedmdesátých let, působí věčně vypnutý přijímač v Annině domácnosti nepravděpodobně.

Kdo chtěl mít v sedmdesátých letech zážitek z filmů, navštěvoval kino. Televizní přijímače měly příliš malé úhlopříčky a filmy byly ve většině domácností dostupné v televizi pouze černobíle. Československá televize v roce 1973 na druhém programu vysílat barevně, na prvním

²⁴ TŮMA, Oldřich a Tomáš VILÍMEK. *Opozice a společnost po roce 1948*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2009, s. 72. ISBN 978-80-7285-122-5.

²⁵ TŮMA, Oldřich a Tomáš VILÍMEK. *Opozice a společnost po roce 1948*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2009, s. 23. ISBN 978-80-7285-122-5.

²⁶ RÁKOSNÍK, Jakub. *Sociální stát v Československu: právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*. Praha: Auditorium, 2012, s. 362. ISBN 978-80-87284-30-8.

²⁷ RÁKOSNÍK, Jakub. *Sociální stát v Československu: právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*. Praha: Auditorium, 2012, s. 362. ISBN 978-80-87284-30-8.

²⁸ RYCHLÍK, Jan. *Každodenní život v Československu 1945/48-1989*. Ústav pro studium totalitních režimů, 2015, s. 42. ISBN 978-80-97912-35-5.

programu od roku 1975 také, ale k zakoupení byly přijímače, které byly pro běžného občana cenově nedostupné. Zájem o ně byl až v letech osmdesátých.²⁹ O kina byl v sedmdesátých letech velký zájem. Například v roce 1971 přišlo do kin 81 706 000 návštěvníků.³⁰ Pro porovnání uvádím zájem o kina z roku 2019, kdy je navštívilo 18 320 000 osob.³¹ Údaj z roku 1971 zahrnuje i Slovenská kina, ale i přesto je patrný velký rozdíl v návštěvnosti. V seriálu nebyl patrný enormní zájem postav o kina. Pouze v osmém díle navštívila kino pokladní Soňa se svým partnerem a pokladní Mlynářová.

Oblíbenou činností socialistického občana se stalo takzvané chalupaření, občan si zveleboval své víkendové sídlo a cítil se u toho samostatný a svobodný. Oblibu této aktivity potvrzuje i číslo z roku 1988, které udává, že chatu či chalupu vlastnila čtvrtina domácností.³² V seriálu Žena za pultem byla prodavačka Kalášková, která měla společně se svým manželem chatu, kterou společně vybudovali a trávili tam víkendy. Kalášková si v seriálu i měnila směny, jen aby mohla odjet na chatu. Chalupu na venkově měla i Anny rodina, v seriálu jí však Anna nevyužívala o víkendech. Z celého roku, který je v seriálu znázorněn, jí využila jen na jeden delší pobyt s dětmi o letních prázdninách a na pár dní s Karlem.

Vzhledem k tomu, že nejvíce záběrů ze seriálu je z prostředí prodejny, kde postavy vykonávají své zaměstnání, záběrů z volného času postav příliš není. Hlavní hrdinka Anna, příliš volného času kvůli pracovnímu a rodinnému vytížení nemá. Ostatní postavy se občas okrajově zmíní o tom, co dělali ve svém volném čase, aktivity však nijak pestré nejsou i přesto, že v sedmdesátých letech byl prostor k volnočasovým aktivitám, koníčkům i kultuře nakloněný.

3.4 Pracující penzisté

V seriálu pracuje ve výkupu lahví paní Kubánková, která je již v penzi. Stejně tak skladník Dominik, který brigádně vypomáhá ve skladu a mimo to ještě chodí vypomáhat na dráhy. Na jedné prodejně jsou tedy zaměstnání dva důchodci. To, že si penzisté přivydělávali, bylo v 70. letech zcela běžné. Lidé v důchodovém věku byli využíváni jako levná pracovní síla, v roce 1970 si jich přivydělávalo 30% ze všech osob, které měly nárok na starobní důchod. Tento počet tvořil podíl 12% na celkové zaměstnanosti.³³

Důchodci v sedmdesátých letech měli lepší finanční podmínky než v předchozích letech. Průměrný roční růst penze byl od roku 1966 do roku 1989 nejvyšší právě mezi lety 1978 až 1980, kdy důchody vzrostly průměrně o 2,2% ročně. Mezi lety 1971 až 1977 vzrostly penze v průměru o 2% ročně. Například mezi lety 1981 až 1985 už to bylo jen 0,6% ročně, takže se dá říci, že sedmdesátá léta byla pro důchodce, co se týče finančních podmínek, nejpříznivější.³⁴

Seriáloví hrdinové však nepochodovali kvůli nedostatečnému příjmu z penze. Paní Kubánková pracovala v prodejně, proto, že jí tam bylo potřeba a pravidelně připomínala vedoucímu Karasovi, že tam být nemusí, z čehož vyplývá, že tam byla právě proto, že jí bylo potřeba a ne proto, že by nevyžila z důchodu. Skladník Dominik zase pracoval proto, aby ušetřil peníze navíc synovi a jeho manželce na rekreaci. V případě paní Kubánkové odpovídá seriálové

²⁹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 345. ISBN 978-80-247-3028-8.

³⁰ RICHTER, Jaroslav. *Statistika ČSR: Vývoj hospodářství a společnosti v letech 1948 až 1971*. Praha: SEVT, 1972, s. 256.

³¹ NESG. Kina měla loni úspěšný rok, přišlo přes 18 mil. diváků. *MediaGuru* [online]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2020/01/kina-mela-loni-uspesny-rok-prislo-pres-18-mil-divaku/>

³² OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994, s. 56. *Historia nova*. ISBN 80-85800-12-8.

³³ KALINOVÁ, Lenka. *K sociálním dějinám Československa v letech 1969-1989*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999, s. 51. Studie z hospodářských dějin. ISBN 80-7079-311-2.

³⁴ KALINOVÁ, Lenka. *K sociálním dějinám Československa v letech 1969-1989*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999, s. 91. Studie z hospodářských dějin. ISBN 80-7079-311-2.

zobrazení realitě, Kubánková byla využívána jako výpomoc a prodejna jí potřebovala. Dominik pracoval, protože si chtěl zvýšit životní úroveň, respektive přilepšit dětem. U obou penzistů nebylo hlavním důvodem, že by nevyžili s důchodovou dávkou.

3.5 Propaganda

Komunistická propaganda se projevila v médiích i v sedmdesátých letech. Köpplová a Jiráček definují propagandu jako „*manipulaci médií s cílem dosažení společenské kontroly*“.³⁵

Dietlovi bylo jasné, že musí vytvořit seriál, který je v souladu s ideologií. Autocenzura v Československé televizi by nepustila do vysílání žádný seriál, který by byl v rozporu s ideologií. Proto vytvořil dílo, kde jako hlavní hrdinka zazáří všestranná Anna Holubová.

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, v seriálu je prezentovaná Anna, jako žena ve dvou základních životních úlohách. Anna zvládá s přehledem své děti a zaměstnání na plný úvazek jako příkladná socialistická občanka. Tato skutečnost mohla ovlivnit divačky, které si nebyly jisté, zda zvládnou úlohu matky spojit s prací. V podstatě mohl seriál v tomto ohledu mít vliv na dva typy žen. První jsou ženy, které jsou pracující a uvažují o založení rodiny, ale mají obavy, zda později zvládnou chodit do práce a starat se o děti, proto založení rodiny oddalují nebo neplánují. Druhým typem jsou ženy, které měly malé děti a měly strach z nástupu do zaměstnání na plný úvazek. Předpokládám, že volba hlavní postavy jako ideální socialistické ženy byla záměrem autora. Anna Holubová byla velice oblíbenou postavou, je tedy pravděpodobné, že její náplň života byla pro mnohé ženy inspirativní.

Co se komunistům příliš nelíbilo, byla postelová scéna Karla Brože a Anny Holubové v podání členky ÚV KSČ Jiřiny Švorcové. Jak později Švorcová uvedla, náměstek ministra Kultury Holan, jí tuto scénu vytknul, ale žádnou jinou dohru to nemělo. Tyto scény podle Švorcové měly být na příkaz Ústředního výboru původně ze seriálu zcela vyškrtnuty, ale nakonec k tomu nedošlo.³⁶

I přesto, že Žena za pultem má být seriálem ze života obyčejných lidí, je zde zřetelná absence křesťanských tradic během svátků, které do života všech obyčejných lidí patří. Velikonoční svátky nejsou v seriálu nijak zvlášť znázorněny. V prodejně se pouze prodávají čokoládoví velikonoční zajíčci. Křesťanské tradice spojené s Velikonocemi jsou vynechány. Období před Vánocemi je zase prezentováno jako období shonu, kdy je v samoobsluze rušno. Žádné náboženské motivy ve vánočním díle nejsou, nezazní v něm ani klasické vánoční koledy. Syn Anny Holubové recituje u vánočního stromu báseň Karla Jaromíra Erbena Štědrý den. Naopak jsou zde více prezentovány klasické socialistické svátky. Prvním svátkem je oslava MDŽ, kdy jsou na začátku březnového dílu záběry, kde všechny ženy ze samoobsluhy dostaly bonboniéry a karafiáty. V květnovém díle může divák v úvodu sledovat záběry z prvomájového průvodu, ve kterém oslavují i hlavní postavy seriálu.

Jak již bylo popsáno, v seriálu jsou přeplněné regály zbožím a v prodejně zákazník dostane i zboží běžně nedostupné. Je zde tedy prezentováno, jak národ žije v blahobytu, všichni mohou mít všeho dostatek a koňaky, kaviáry či citrusy jsou běžnou součástí tabule. Zde spatřuji jako problém skutečnost, že seriál se vysílal i v zahraničí, kde pak mohli diváci nabít dojem, jak se v tom socialistickém Československu mají občané dobře.

V seriálu se Annina dcera Michala angažuje v Socialistickém svazu mládeže, který měl za cíl, aby mládež přijala komunistickou ideologii. Členství v SSM bylo pro mladé ve věku od 15 do

³⁵ JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. 2., přepracované vydání. Portál, 2015, s. 347. ISBN 978-80-262-0743-6.

³⁶ GRACLÍK, Miroslav a Václav NEKVAPIL. *Žena za pultem: příběh legendárního seriálu a jeho hrdinů*. Praha: Dobrovský, 2014, s. 83. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-196-7.

35 let. Členství bylo takzvaně povinně dobrovolné, kdo nebyl členem, měl například problém dostat se na vysokou školu, proto v období normalizace byla většina středoškolských a vysokoškolských studentů členy.³⁷ Michala se v rámci SSM účastní recitačních soutěží, moderuje besedy a je velice akční členku. Dcera hlavní hrdinky byla cílevědomá a aktivní, mohla jít příkladem socialistické mládeži.

I přesto, že byl seriál označován jako komediální, pokud se na něj divák zaměří, několik příkladů komunistické propagandy v něm nalezne.

³⁷ PRUŠA, Jiří. *Abeceda reálného socialismu*. [Praha]: Avia Consultants, 2011, s. 476-477. ISBN 978-80-260-0686-2.

4 Sledovanost a ohlasy na seriál

4.1 Sledovanost před rokem 1989

První tři díly byly uvedeny v předpremiéře v pražském kině Blaník dne 14. listopadu 1977. Zúčastnil se ho ministr obchodu Jakubík a další významní představitelé veřejného a kulturního života.³⁸

Premiéra seriálu byla naplánována na prosinec roku 1977. I když s tím autoři a herci nesouhlasili, ředitel Československé televize Jan Zelenka se rozhodl, že jednotlivé díly budou na televizních obrazovkách jen s maximálně jednodenní pauzou a poslední díl se bude vysílat na Štědrý den. Jiřina Švorcová mu oponovala, že sledovanost nebude tak velká, protože ženy mají před Vánoci spoustu práce a starostí.³⁹ Jak Švorcová předpokládala, tak se i stalo.

Sledovanost premiéry seriálu nesplnila očekávání tvůrců a diváci volali po repríze, jelikož před Vánoci neměli příliš času na to, aby seriál v klidu zhlédli. Z toho důvodu se seriál hned v lednu 1978 dostal na obrazovky znovu.⁴⁰ Repríza mnohem úspěšnější. V čase vysílání jednotlivých seriálů se vydlidnily ulice a občané usedali k televizním obrazovkám.⁴¹ Konkrétní čísla sledovanosti seriálu v sedmdesátých letech nejsou dostupná.

4.2 Sledovanost po roce 1989

Seriál *Žena za pultem* se po pádu komunistického režimu poprvé na obrazovky dostal v roce 2002, kdy ho uvedla televize Prima. Sledovanost seriálu se pohybovala okolo dvou milionů diváků, což byl velký úspěch.⁴² V roce 2002 měla nejvyšší sledovanost na televizi Prima *Žena za pultem*, kterou 31. října vidělo 23,9 procenta tedy 2,015 miliónu lidí starších 15 let. Na *Ženu za pultem* se tak dívalo 46,18 procenta všech, kdo měli v době vysílání zapnutou televizi.⁴³

V roce 2010, 2011, 2013, 2014 uvedla seriál také TV Barrandov. *Žena za pultem* se dostala na obrazovky TV Barrandov poprvé v listopadu 2010, byla vysílána v soboty od 21:15 a sledovalo jí až 450 tisíc diváků.⁴⁴ V roce 2011 vysílala televize Barrandov *Ženu za pultem* v pátek v hlavní vysílací čas a seriál sledovalo v průměru 300 tisíc diváků.⁴⁵ V lednu 2013 byl seriál vysílán v pondělní hlavní vysílací časy a průměrná sledovanost byla 400 tisíc diváků.⁴⁶ První díl *Ženy za pultem* v září roku 2013 vidělo jen 156 tisíc diváků, druhý díl ještě o 30 tisíc méně.⁴⁷

³⁸ NESG. Světem kultury. *Rudé právo*. Praha: [s.n.], 15. 11. 1977, (270), s. 2. ISSN 0032-6569.

³⁹ GRACLÍK, Miroslav a Václav NEKVAPIL. *Žena za pultem: příběh legendárního seriálu a jeho hrdinů*. Praha: Dobrovský, 2014, s. 108. ISBN 978-80-7390-196-7.

⁴⁰ BEDNAŘÍK, Petr a Irena REIFOVÁ. Normalizační televizní seriál: socialistická konstrukce reality. In: *Sborník Národního muzea v Praze: řada C – Literární historie*. 2008, s. 71-74. ISSN 0036-5351.

⁴¹ GRACLÍK, Miroslav a Václav NEKVAPIL. *Žena za pultem: příběh legendárního seriálu a jeho hrdinů*. Praha: Dobrovský, 2014, s. 109. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-196-7.

⁴² HERTL, David. Rok 1977: *Žena za pultem*. *Rozhlas Plus* [online]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/rok-1977-zena-za-pultem-7571510>

⁴³ ATO: V roce 2002 rostla sledovanost Primy a ČT2 na úkor Novy. *Media & Marketing* [online]. Dostupné z: <https://mam.cz/zpravy/2003-01/ato-v-roce-2002-rostla-sledovanost-primy-a-ct2-na-ukor-novy/>

⁴⁴ NESG. Barrandov zopakuje dokument o Švorcové. *E15* [online]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/byznys/ostatni/barrandov-zopakuje-dokument-o-svorcove-689236>

⁴⁵ NESG. Komunistické seriály na TV Barrandov sledovanější než Hlavní zprávy. *MediaGuru* [online]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2013/01/komunisticke-serialy-na-tv-barrandov-sledovanejsi-nez-hlavni-zpravy/>

⁴⁶ Viz. 44

⁴⁷ SPÁČILOVÁ, Mirka. GLOSA: Co mají společného VyVolení a *Žena za pultem*? Propad diváků. *iDNES* [online]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/film-televize/tv-glosa-vyvoleni.A130903_184632_filmvideo_spm

V říjnu 2020 uvedla seriál televize Relax, a v dubnu 2021 se Žena za pultem objevila na obrazovkách stanice Relax znovu.

4.3 Ohlasy v dobových médiích

4.3.1 Recenze v týdeníku Tvorba

Literární a televizní kritička Danica Kozlová vydala v lednu 1978 v týdeníku Tvorba článek, kde označila seriál jako nevydařené dílo, které podle jejího názoru neobstojí. Podle Kozlové Pozastavuje se také nad tím, že z většiny seriál řeší milostné vztahy než příběhy ze samoobsluhy „*V seriálu se namísto profesních problémů řeší z valné části (shovívavě počítáno nejméně ze dvou třetin) milostné problémy, takže jeho děj by se jen s nepatrnými obměnami mohl odehrávat třeba v učitelském sboru, v lékárně, kadeřnictví či živočišné výrobě, zkrátka všude tam, kde dnes v převážné míře pracují ženy.*“⁴⁸

Kozlová seriálu také vytýká, že i přesto, že byl seriál označován jako komediální, v závěru komediálním nebyl. „*Samotný příběh hlavní hrdinky, procházející všemi 12 díly, nebyl pojednán komediálně, s pomocí určité nadsázky, nýbrž naopak nesmírně vážně.*“⁴⁹ Seriálu komediální prvky dodávají spíše jiné postavy než je Anna Holubová. Zvědavá Olinka z lahůdek, upovídáný skladník Oskar nebo veselá koktavá prodavačka ze zeleniny Jiřinka vážnost Anny Holubové částečně vykompenzují. Tuto skutečnost už Kozlová v recenzi nezmiňuje. Celkově je tato recenze negativní, není v ní zmíněno nic, co by bylo na seriálu pozitivního.

4.3.2 Recenze v Rudém právu

Recenze na Ženu za pultem vyšla v lednu 1978 také v Rudém Právu. Josef Holý zde, podobně jako Kozlová, seriál popisuje spíše negativně. Vyčítá Dietlovi, že dal dohromady více žánrů, z kterých nevznikl dobrý celek. „*Nový seriál ukázal, že míšení žánrů – psychologické drama vedle jednoduchých historek – vyžaduje hlubší propojení, důkladnější výstavbu ústřední postavy i jejího příběhu.*“⁵⁰

Z Holého recenze vyznívá, že seriál nemohl splnit očekávání diváků. Uvedl zde příklady, co mohl divák od seriálu očekávat a proč toto očekávání nebylo splněno. „*Ten, kdo od Ženy za pultem očekával podstatu pohled na podstatu a práci socialistického obchodu – viděl jen značně povrchní obrázek. Ten, kdo očekával studii lidských charakterů – dočkal se několika figurek a jenom jedné skutečně dramatické postavy. Kdo očekával mnohovětvevnatý příběh – dostal k nahlédnutí několik historek a jenom jediné vážněji nadhozené drama.*“⁵¹ Žena za pultem však byla označována jako komediální seriál a pobavení diváků splnit mohla. Dá se předpokládat, že část diváků očekávala od seriálu to, že si po práci odpočinou a zapomenou na starosti u jednoduchého seriálu ze života obyčejných lidí. V tomto případě by mohl seriál očekávání diváka splnit. Holý však zmiňuje pouze očekávání, která by se hodila spíše k psychologickému dramatu nežli ke komediálnímu seriálu.

Jedinou pozitivní věcí, kterou Holý zmiňuje, je to, že Anna dokáže upoutat pozornost diváků a to díky zručnosti Jaroslava Dietla při tvorbě dialogů.

⁴⁸ KOZLOVÁ, Danica. Seriál jako případ. *Tvorba*. Vydavatelství ÚV KSČ, nakladatelství Rudé právo, 18. 1. 1978, (3), s. 6. ISSN 0139-5513.

⁴⁹ KOZLOVÁ, Danica. Seriál jako případ. *Tvorba*. Vydavatelství ÚV KSČ, nakladatelství Rudé právo, 18. 1. 1978, (3), s. 6. ISSN 0139-5513.

⁵⁰ HOLÝ, Josef. O posledním seriálu. *Rudé právo*. Praha: [s.n.], 6. 1. 1978, (5), s. 5. ISSN 0032-6569.

⁵¹ HOLÝ, Josef. O posledním seriálu. *Rudé právo*. Praha: [s.n.], 6. 1. 1978, (5), s. 5. ISSN 0032-6569.

4.3.3 Reakce na recenzi v Rudém právu

U recenze v Rudém právu je zajímavý fakt, že na ní začaly do redakce přicházet ohlasy od čtenářů. Dokonce se v redakci rozhodli, že ohlasy otisknou a dvacet dní od zveřejnění recenze vyházi článek „Nad dopisy o Ženě za pultem“, kde je uvedena informace, že zítra začne repríza seriálu a následují dopisy od čtenářů, kde se vyjadřují k seriálovým chybám, na které bylo upozorněno v recenzi.

„Je sice pravda, že něco bylo jaksi nedomyšleno, ale mohlo to být i vinou režie, ale tím to nechci omlouvat. Jisté je, že se autorovi povedlo napsat pohled do soukromého života osazenstva jedné z mnoha prodejen.“

„Snad seriál měl některé nedostatky a třeba i nebyl na takové umělecké úrovni, jakou byste si představoval Vy, ale rozhodně nás v tom předvánočním shonu pobavil a člověk se odreagoval a uvolnil.“

„Za figurkami jsem viděl osudy a problémy lidí, které nelze zastírat, ale pomáhat řešit. To asi měl na mysli autor a budiž mu to připsáno ke cti.“

„Přiznávám, že seriál Žena za pultem nedosáhl takových kvalit, jako seriály předešlé, ale v podstatě splnil očekávání celé divácké veřejnosti.“

„Necítím se povolán kritizovat kritiku umění, ale to snad přece jen smíme a vlastně musíme říci autorům i umělcům, zkrátka všem, kteří se na vytváření postav a děje seriálu podíleli, aby se ze všech kritik samozřejmě poučili, ale přesto aby ani nadále nezapomínali psát a tvořit seriály, postavy a děje z našeho obyčejného života, který v dnešní době hýří takovou mnohotvárností, takovou snůškou příkladů kladných i záporných, že zkrátka a dobře – námětu je habaděj!“⁵²

Z dopisů čtenářů tedy vyplývá, že tvůrcům seriálu odpustili i chyby, na které upozorňoval Holý ve své recenzi, za cenu toho, že to byl seriál o obyčejných lidech, jako jsou oni sami. Přesně tak, jak znělo zadání pro Dietla – natočit seriál o obyčejných lidech pro obyčejné lidi.

4.3.4 Anketa v časopise Květy

Kromě recenzí se seriál promítnul také do diváckých anket. Časopis Květy společně s Československou televizí a Ústřední půjčovnou filmů pořádala ankety Zlatý květ o nejpopulárnějšího herce a herečku socialistických zemí. V ročníku 1977 hlasovalo 50826 čtenářů. První příčku mužské kategorie obsadil Vladimír Menšík za roli vedoucího Karase, dostal 36 851 hlasů, což znamená, že pro něj hlasovalo více než sedmdesát procent respondentů. V ženské kategorii se umístila jako první Jiřina Švorcová za roli Anny Holubové s 21 365 hlasy. Od Marty Vančurové, která se umístila na druhém místě za roli ve filmu Den pro mou lásku, dělilo Švorcovou jen 526 hlasů.⁵³ Z ankety je jasné, že seriál Žena za pultem zapůsobil na diváky pozitivně. V této anketě je však diskutabilní, zda diváci objektivně hodnotili herecké umění nebo spíše hlasovali pro oblíbenou postavu ze seriálu bez ohledu na umělecký výkon představitele postavy.

4.4 Ohlasy po znovuuvedení

4.4.1 Články Mirky Spáčilové

V říjnu 2002 se dostala Žena za pultem do vysílání televize Prima. O vysílání seriálu se začala zajímat i média. Před uvedením prvního v roce 2002 vyšel na webu iDnes.cz článek Mirky Spáčilové s názvem „Koho ta žena ještě zajímá? Toť otázka“. Spíše než seriálu samotnému se Spáčilová v textu věnuje životu Jiřiny Švorcové. Co je ale zajímavé, je závěrečná otázka

⁵² NESG. Nad dopisy o Ženě za pultem. *Rudé právo*. Praha: [s.n.], 26. 1. 1978, (22), s. 5. ISSN 0032-6569.

⁵³ NESG. Zlatý květ 1977 zůstává doma. *Květy*. 19.10.1978, (41), s. 38. ISSN 0023-5849.

položená osobnostem českého filmu a televize. Spáčilová se jich dotazuje, zda se budou dívat na Ženu za pultem.

Producent Fero Fenič: „*Já to nikdy neviděl. Možná se konečně podívám aspoň na úvodní díl, abych zjistil, čeho se Jiřina Švorcová dopustila.*“ Herec Ivan Trojan: „*To je přece blbost, dívat se nebudu. Těm více než osmnácti procentům voličů komunistů to asi sedne.*“ Režisér Otakar Vávra: „*Nebudu. Je to reklama na diktaturu bez uměleckých hodnot. Kdyby to umělecké hodnoty mělo, dalo by se o znovuuvedení diskutovat.*“ Dramaturgyně ČT Alena Müllerová: „*Nebudu se dívat, viděla jsem to na základní škole. Z návratů takových seriálů nejsem nadšená ani na Primě. Na nostalgii jsou lepší dokumenty.*“ Režisér Oleg Reif: „*Nebudu, ani jedním okem!*“ Ředitel ČT Jiří Balvín: „*Na jeden díl se kouknu, abych si připomněl, v jaké době jsme žili.*“ Režisér Jan Svěrák: „*Ne. Já se na televizi vůbec nedívám.*“ Herec Pavel Zedníček: „*Nedíval jsem se tenkrát, nebudu se dívat dnes. I když teď si vybavuji, že v tom byla nějaká legrační milostná scéna. Vlastně celé by to dnes mohla být legrace.*“⁵⁴

Většina osobností na seriál pohlíží striktně jako na negativní dílo, které připomíná život za totality. Většinou jako problém vnímají ideologii více než děj. Jediný Otakar Vávra považuje za problém to, že seriál nemá uměleckou hodnotu. Takovýto negativní předvoj vysílání seriálu mohl vzbudit zájem o Ženu za pultem u čtenářů, kteří ji nikdy neviděli. Výpovědi osobností a titulky článku mohou působit tak, že seriál nikoho nezajímá a není pro něj v televizi místo.

Na článek Mirky Spáčilové zareagoval publicista Daniel Strož, který psal pro Haló noviny. Strožův článek v novinách vyšel pod titulkem „*Ta žena zajímá milióny lidí, paní Spáčilová*“. Autor v článku upozorňuje na to, že Spáčilová neřeší obsah seriálu, ale jen a pouze Jiřinu Švorcovou. „*Spáčilové (stejně jako už mnohokrát předtím) nejde prioritně ani tak o obsahovou náplň celkem do dvanácti dílů rozvržených příběhů, zachycujících určitý úsek života obyčejných lidí v dřívějším socialismu; spíše neustále znovu brojí proti dodnes oblíbené umělkyni, kterou by nejrady vypudila z mysli několika generací diváků.*“⁵⁵

Tento Strožův článek vyšel již po odvysílání prvního dílu na televizi Prima, mohl se tedy opřít o data sledovanosti seriálu a vyvrátit tak dojem, že seriál nikoho nezajímá. Seriál naopak zajímal mnoho diváků. „*Hned po odvysílání prvního příběhu Ženy za pultem ve čtvrtek 3. října večer na Primě, dostalo se po neoprávněné pomstě prahnoucí novinářce Spáčilové náležité odpovědi na otázku, kterou si vložila do titulku svého, podlostmi překypujícího novinového článku: uváděný seriál obrazovkám totiž připoutal téměř dva miliony diváků! Jinými slovy prakticky dvacet procent populace tohoto zrádně rozlomeného státu, přičemž je zapotřebí vítit i v úvahu, že signál Primy zdaleka nepokrývá celkovou územní plochu.*“⁵⁶

Daniel Strož ve své knize Kudy z bahna, kde vydal své články publikované v Haló novinách, uvádí, že Mirka Spáčilová vydala dva články o Ženě za pultem v Mladé frontě Dnes také v srpnu 2002. Srpnové výtisky se mi bohužel nepodařilo dohledat. Nicméně Strož píše, že Spáčilová během jednoho dne vydala dva nenávislné články o seriálu. „*Hned dva nenávisť a otevřenou zlobou sršící články v jediném vydání Mf Dnes (2.8.2002), zveřejnila žurnalistka Mirka Spáčilová jenom proto, že se jí někde dostalo zprávy o zamýšleném brzkém reprízování televizního seriálu Žena za pultem, ke kterému hodlá přistoupit soukromá stanice Prima. Podle ní prý jenom „dětina mohl věřit, že po blamáži s majorem Zemanem už máme návraty k socialistickým seriálům za sebou“.*“⁵⁷ Spáčilová podle Strože pouze upozorňovala na

⁵⁴ SPÁČILOVÁ, Mirka. Koho ta žena ještě zajímá? Toť otázka. *IDnes.cz* [online]. 1.10.2002. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/kultura/film-televize/koho-ta-zena-jeste-zajima-tot-otazka.A021001_181046_filmvideo_ef

⁵⁵ STROŽ, Daniel. *Kudy z bahna: (publicistika 2002)*. Říčany: Orego, 2003, s. 158. ISBN 80-86117-69-3.

⁵⁶ STROŽ, Daniel. *Kudy z bahna: (publicistika 2002)*. Říčany: Orego, 2003, s. 159. ISBN 80-86117-69-3.

⁵⁷ STROŽ, Daniel. *Kudy z bahna: (publicistika 2002)*. Říčany: Orego, 2003, s. 125. ISBN 80-86117-69-3.

nedostatky doby a vyčítala Dietlovi, že si jich nevšiml. Spáčilová označuje v článcích Jiřinu Švorcovou pouze jako herečku – komunistku.

Daniel Stroj psal pro Haló noviny, které byly spojené s Komunistickou stranou Čech a Moravy. Je tedy logické, že se snažil totalitní seriál obhájit. Na závěr svého článku ještě přidal vlastní hypotézu. „*A Spáčilová, namísto aby usilovala o nápravu zbledovaných poměrů, obává se politického zvratu, k němuž by mohlo dojít televizní retrospektivou. Nedělá si tudíž asi velké iluze o stabilitě nynějšího režimu.*“⁵⁸

4.4.2 Ohlas v Českém rozhlasu

V roce 2002 po odvysílání seriálu se k němu vyjádřil na webových stránkách Českého rozhlasu Zdeněk Vališ. V úvodu popsal těm, kteří seriál neviděli, o čem seriál byl. V závěrečné větě úvodního odstavce přirovná seriál k dnešním latinskoamerickým telenovelám. Autor se v článku pozastavuje nad tím, proč byl okolo zahájení vysílání seriálu takový rozruch. „Snad jediným důkazem zvrhlosti díla z dob normalizace byly pulty přetéající zbožím, které se v sedmdesátých letech minulého století spíše shánělo, než nakupovalo. Považovat za odsouzené vítězství zrušené ideologie návrat někdejší členky ústředního výboru komunistické strany herečky Jiřiny Švorcové na televizní obrazovku v titulní roli je dosti úsměvné.“⁵⁹

Dále zmiňuje, že pro Primu uvedení seriálu znamenalo úspěch ve sledovanosti a dodává, že rozruch před uvedením seriálu, udělal seriálu dobrou reklamu. Článek je uzavřen slovy: „Žena za pultem doprodala ve čtvrtek poslední vlašský salát a konečně padla své lásce kolem krku. Zítra už si na ni vzpomene jen málokdo. A svět se nezbořil.“⁶⁰

Pokud porovnáme tento článek se články Mirky Spáčilové, není tak útočný. Autor zde naopak spíše kritizuje přehnaný rozruch a zbytečnou kritiku. Racionálně popsal, že Žena za pultem je v něčem špatná, ale že tyto nedostatky k době totality patřily.

4. 5 Vnímání Ženy za pultem za totality a dnes

V případě porovnání kritiky v médiích je na první pohled patrné, že v sedmdesátých letech nikdo z autorů recenzí nepoukázal na to, že seriál zobrazuje něco, co ve skutečnosti není pravda. Recenze spíše kritizovaly samotný příběh, dějovou linku, práci scenáristy, dramaturga a absenci hlubšího prozkoumání povolání prodavačky.

Pádem režimu byly ale tyto nedostatky v recenzích částečně zapomenuty a kritizován je seriál právě kvůli tomu, jak nereálně zobrazuje dostupnost zboží a kritizován je i za samotný fakt, že se odehrává za socialismu. Recenzentům po pádu komunismu také vadí, že hlavní roli hraje bývalá členka Ústředního výboru Jiřina Švorcová. Práce autorů a dějová linka je tedy v recenzích upozaděna. Tento seriál se stal u odborníků nenáviděným především kvůli době, ve které vznikl a kterou znázorňuje.

V sedmdesátých letech nikdo nepoukázal na regály, ve kterých je zboží, které nebylo tak snadno dostupné. Nereálnosti zobrazení sortimentu si ostatně všimli i herci ze seriálu, ale tato fakta

⁵⁸ STROŽ, Daniel. *Kudy z bahna: (publicistika 2002)*. Říčany: Orego, 2003, s. 126. ISBN 80-86117-69-3.

⁵⁹ VALIŠ, Zdeněk. Je libo dvacet deka vlašského salátu. *Radio Prague Int.* [online]. 20.12.2002. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/je-libo-dvacet-deka-vlasskeho-salatu-8069140>

⁶⁰ VALIŠ, Zdeněk. Je libo dvacet deka vlašského salátu. *Radio Prague Int.* [online]. 20.12.2002. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/je-libo-dvacet-deka-vlasskeho-salatu-8069140>

sdělili do médií až po revoluci. Je pravděpodobné, že kdyby na tato fakta někdo upozornil již po premiéře seriálu, mohl by z toho mít problémy.

Největší rozruch seriál vyvolal v roce 2002, kdy se na obrazkách objevil vůbec poprvé po pádu režimu. Když se pak na obrazkách začal objevovat pravidelně, článků o Ženě za pultem ubylo, a když už byl nějaký napsán, spíše se věnoval datům o sledovanosti než samotní kritice.

Závěr

Seriál *Žena za pultem* byl jedním z nejméně diskutovaných a nejdiskutovanějších seriálů Jaroslava Dietla. I přesto, že to měl být obyčejný seriál pro obyčejné lidi, zobrazuje některé věci jinak, než je právě ten obyčejný člověk prožíval ve skutečnosti.

V první řadě je zcela nereálně zobrazeno to, jak fungoval konzum. Práce prodavačky je v seriálu až zlehčována, ze seriálu vyplývá, že prodavačky si během pracovní doby povídají a řeší své problémy namísto toho, aby se věnovaly zákazníkům. Také se v seriálu ukazují prohřešky, které by vyučený prodavač v reálné prodejně udělat nemohl.

Nabízený sortiment v prodejně z většiny odpovídá realitě, ale herci upozornili na několik málo potravin, které v době natáčení seriálu tak běžně dostupné nebyly, nebo byly dostupné jen v určité roční období nebo jak upozorňuje Pavlina Bren byly dostupné jen v dopoledních hodinách a brzy se vyprodaly.

Seriál mohl mít vliv také na ženy, které mají obavy ze spojení role matky a zaměstnankyně. Mohl jim pomoci odbourat obavy, protože Anna Holubová v seriálu bravurně zvládá obě role. Danica Kozlová ostatně ve své recenzi také upozorňuje na to, že seriál celkově může být na diváky velký vliv. Lidé okolo Anny na Annu nepohlížejí jako na špatnou, kvůli tomu, že je rozvedená. V sedmdesátých letech se počet rozvodů zvýšil a lidé se tak ve svém okolí častěji setkávali s rozvedenými ženami. Tento seriálový obraz také koresponduje s reálným obrazem.

V případě trávení volného času mohl Dietl do děje zakomponovat více informací ohledně kulturního vyžití. Takto se zdá, že v sedmdesátých letech nebyl příliš velký zájem o kina, divadla či hudbu. Seriálové prodavačky jsou zobrazovány jako ženy, které řeší zaměstnání a milostné vztahy. Kultura jakoby pro ně neexistovala. Bylo a je běžné, že si kolegyně v práci povídají o tom, jak tráví volný čas, na co se dívaly v televizi, jaké divadelní či hudební představení navštívily a je velice nepravděpodobné, že ženy v seriálové prodejně by informace o tom, jak tráví volný čas a kulturu nesdílely. Z celého roku, který seriál zobrazuje je jen jedna zmínka o kině, když pokladní daruje vstupenky své kolegyni.

Seriál *Žena za pultem* nebyla zcela propagandistickým seriálem, přesto některé části seriálu jsou zmanipulovány, aby divák viděl, jak se má v socialistickém státě dobře. To jsou například zmiňované nedostatkové potraviny, které v seriálu byly vždy dostupné. Nebo také zobrazení hlavní hrdinky Anny jako řádné pracovnice, která zároveň zvládne péči o děti a ještě pomáhá svým kolegům řešit osobní problémy, můžeme chápat jako prve propagandy. Jako zcela zásadní promítnutí propagandy považuji absenci křesťanských symbolů v rámci velikonočních a vánočních svátků. Na Velikonoce se v seriálu téměř zapomnělo. A o Vánocích divák neuvidí na obrazovkách Ježíška v jesličkách a neuslyší tradiční koledu, kde se zpívá o Ježíškovi. Předvánoční období je zobrazeno jako období, kdy prodavačky pracují nad rámec běžného úvazku, a v prodejně je velký shon. Absence náboženských motivů je zcela nereálně zobrazená a namísto křesťanských svátků jsou v seriálu vyzdviženy socialistické, například prvomájový průvod nebo MDŽ.

V sedmdesátých letech směřuje kritika v médiích především na uměleckou hodnotu seriálu. Danic Kozlová seriálu vytýká například to, že je v něm přemíra milostných zápletek nebo to, že to není seriál komediální, jak bylo uváděno. Oproti tomu Josef Holý v recenzi pro Rudé právo zase postrádá vážnější drama nebo studii lidských charakterů i přesto, že se jednalo o komediální seriál. Holého recenze vzbudila vlnu emocí u čtenářů, kteří na ní také zareagovali, a některé dopisy redakce později otiskla. Z reakcí vyplývá, že diváci nesouhlasí s kritikou Josefa Holého a seriál pro ně byl oddychovým příběhem ze života obyčejných lidí. Novináři se zaměřili na uměleckou hodnotu a diváci zase na děj a jednoduchost. Jelikož byly reakce diváků pozitivní, mohla se naplnit hypotéza Kozlové, že seriál má na diváky velký vliv. O diváckém úspěchu vypovídá také anketa v časopise Květy, kde čtenáři vybrali jako nejlepší herečku Jiřinu Švorcovou a nejlepšího herce Vladimíra Menšíka – oba za role v Ženě za pultem.

Po revoluci se seriál poprvé objevil na televizních obrazovkách v roce 2002. V souvislosti s tím vydala několik kritických článků v MF Dnes Mirka Spáčilová. Spáčilová se ve svých článcích spíše věnuje negativní kritice Jiřiny Švorcové za to, že byla za totality členkou ÚV KSČ. Spáčilová také nesouhlasí s uváděním seriálu ze socialismu. Oslovila také osobnosti českého filmu, aby se k seriálu vyjádřili, ti však hodnotili seriál jako obraz minulé doby, která byla podle nich špatná. Na články Spáčilové zareagoval redaktor Haló novin Daniel Strož, který Spáčilové vytýká, že píše negativní články o Švorcové. Strož vydal první reakci na článek Spáčilové po odvysílání prvního dílu, který měl velkou sledovanost. Další článek v roce 2002 vydal Zdeněk Vališ z Českého rozhlasu, který je benevolentnější k vysílání seriálů z dob totality a dokonce označuje ostrou kritiku Jiřiny Švorcové za úsměvnou. Dodává, že odvysíláním seriálu se svět nezbořil a lidé si za pár dní na seriál ani nevzpomenou.

Vnímání seriálu se za 25 let velmi změnilo. V sedmdesátých letech byl seriál kritizován za svou uměleckou hodnotu, množství milostných zápletek, absenci dramatu, práci autorů. V 21. století jakoby se na takové nedostatky zcela zapomnělo. Média tolik neřeší strukturu seriálu či děj. Zajímá je především ztvárnění hlavní postavy členkou ÚV KSČ, doba, ve které seriál vznikl a již zmíněné prvky propagandy. Současné reakce na seriál jsou silně ovlivněny herečkou Jiřinou Švorcovou. Kdyby hlavní roli Anny Holubové hrála jiná herečka, možná by se dnes na seriál nahlíželo zcela jinak. Spousta diváků seriál odmítá jen kvůli době, ve které vzniknul a na kterou někteří neradi vzpomínají. Hodnocení umělecké hodnoty se vytratilo.

Summary

The series *Žena za pultem* was one of the most significant and discussed series by Jaroslava Dietla. It supposed to be an ordinary series for ordinary people, but it depicts some things differently than ordinary people actually experienced.

In the first place, there is completely unrealistic image, how shop worked. The work of the shop assistants is downplayed in the series, the series shows that the shop assistants talk to each other during working hours and solve their problem instead of pay attention to the customers. In series are shown mistakes, which shop assistants couldn't do in a real shop.

The range on products for the most part corresponds to reality, but the actors point out a few foods that were not so commonly available at the time of filming, or were only available at

certain times of the year, or as Pavlina Bren points out, were only available in the morning and they were quickly sold out.

The series could also have an impact on women, who are worried about the combination of the roles of mother and employee. It could help them get rid to their worries, because Anna Holubová mastered both roles in the series. Danica Kozlová also points out in her evaluation that the series as a whole can have a great impact on viewers. People around Anna don't see Anna bad, because she is divorced. In the 1970s, the number of divorces increased, and people in their area met more divorced women. This serial image also corresponds to a real image.

Dietl could incorporate more information about cultural life into the story. It seems that in the 1970s there was not much interest in cinema, theater or music. Serial shop assistants are portrayed as women dealing with jobs and love relationships. Culture didn't seem to exist for them. It was and is common for colleagues at work to talk about how they are spending their free time, what they watch on TV, what theatrical or musical performances they are attending. It is very unporbable that women in a series didn't share information about how they spend their free time. From the whole year that the series shows, there is only one mention about cinema when the cashier gives tickets to cinema to her colleague.

Žena za pultem series isn't a completely propaganda series, but some parts of the series are manipulated so that the viewer can see how great the socialist state is. These are, for example, the mentioned insufficient foods, which have always been available in the series. Or heroine Anna as a regular worker, who manage childcare and still help her colleagues solve personal problems, can be seen as the propaganda element. I consider the absence of Christian symbols during the Easter and Christmas holidays to be a fundamental reflection of propaganda. Easter was almost forgotten in the series. And at Christmas, the viewer will not see Christ Child in Betlem on the screens and will not hear the traditional carols about Christ Child. The pre-Christmas period is shown as a period when shop assistants work beyond normal hours, and there is a lot of rush in the shop. The absence of religious motives is completely unrealistically depicted, and instead of Christian holidays, socialist celebrations are highlighted in the series, such as the May Day parade or International Women's day.

In the 1970s, criticism in the media mainly focused on the artistic value of the series. Danica Kozlová criticizes the series, for example, for the fact that it contains an excess of love stories or for the fact that it is not a comedy series, as it was stated. On the other hand, Josef Holý, in a review for Rudé právo, feels the lack of serious drama or study of human characters, even though it was a comedy series. The review of Holý aroused a wave of emotions among readers, who also responded to it, and redaction published some of them. The reactions show that the readers does not agree with Josef Holý's criticism and the series was for them a relaxing story from the lives of ordinary people. The journalists focused on artistic value and the audience focused on story and simplicity. Because the viewer's reactions were positive, Kozlová's hypothesis that the series has a great influence on the audience could be fulfilled. A poll in the Květy magazine also shows viewer's success. Readers chose Jiřina Švorcová as the best actress and Vladimír Menšík as the best actor - both for their roles in Žena za pultem series.

Firstly after the revolution the series was broadcasted in 2002. In connection with this, Mirka Spáčilová published several critical articles in MF Dnes. In articles Spáčilová focuses more on the negative criticism of Jiřina Švorcová for being a member of ÚV KSČ during the totalitarian regime. Spáčilová also disagrees with broadcasting a socialistic series. She also approached personalities of Czech film to comment on the series, but they evaluated the series as a picture of the past, which they thought was bad. The editor of Haló noviny, Daniel Strož, responded to Spáčilová's articles, criticizing Spáčilová for writing negative articles about Švorcová. Strož published the first reaction to Spáčilová's article after the broadcast of the first part of series, which had a large viewership. Another article was published in 2002 by Zdeněk Vališ from Český rozhlas, who is more benevolent in broadcasting series from the times of totalitarianism and even calls the sharp criticism of Jiřina Švorcová funny. He adds that it isn't end of the world because of broadcast of the series, and people will not even remember the series in a few days.

The perception of the series has changed a lot in 25 years. In the 1970s, the series was criticized for its artistic value, the number of love stories, the absence of drama of for the work of the authors. In the 21st century, such shortcomings seem to have been completely forgotten. The media does not deal so much with the structure of the series or with the story line. They are mainly interested in the interpretation of the main character by a member of the ÚV KSČ, the time in which the series was created and the elements of propaganda. Reactions to the series are strongly impacted by actress Jiřina Švorcová. If the main role was interpreted by another actress, perhaps the series would be viewed completely differently today. Many viewers reject the series only because of the time in which it was created and which some do not like to remember. The evaluation of artistic value has disappeared.

Použité zdroje

Použitá literatura

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3028-8.

BEDNAŘÍK, Petr a Irena REIFOVÁ. Normalizační televizní seriál: socialistická konstrukce reality. In: *Sborník Národního muzea v Praze: řada C – Literární historie*. 2008. ISSN 0036-5351.

BREN, Paulina. *Zelinář a jeho televize: kultura komunismu po pražském jaru 1968*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2322-3.

CYSAŘOVÁ, Jarmila. Československá televize a politická moc 1953-1989. *Soudobé dějiny*. 2002 (3-4). ISSN 1210-7050.

GRACLÍK, Miroslav a Václav NEKVAPIL. *Jiřina Švorcová osobně: zpověď Ženy za pultem*. Praha: XYZ, 2010. ISBN 978-80-7388-404-8.

GRACLÍK, Miroslav a Václav NEKVAPIL. *Žena za pultem: příběh legendárního seriálu a jeho hrdinů*. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-196-7.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. 2., přepracované vydání. Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0743-6.

KALINOVÁ, Lenka. *K sociálním dějinám Československa v letech 1969-1989*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999. ISBN 80-7079-311-2.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 242. ISBN 978-80-7367-698-8.

MATĚJKOVÁ, Jolana. *Jaroslav Dietl: tajemství vypravěče*. V Praze: XYZ, 2009. ISBN 978-80-87021-62-0.

MOC, Jiří. *Seriály od A do Z: lexikon českých seriálů*. Praha: Česká televize, 2009. Edice České televize. ISBN 978-80-7404-036-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-8.

OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. ISBN 80-85800-12-8.

PRUŠA, Jiří. *Abeceda reálného socialismu*. [Praha]: Avia Consultants, 2011. ISBN 978-80-260-0686-2.

RÁKOSNÍK, Jakub. *Sociální stát v Československu: právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*. Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-30-8

REIFOVÁ, Irena. *Kryty moci a úkryty před mocí*. In KONČELÍK, Jakub – KÖPPLOVÁ, Barbara – PRÁZOVÁ, Irena (eds.): *Konsolidace vládnutí a podnikání v České republice a v Evropské unii. Díl II, Sociologie, prognostika a správa, Média*. Praha: Matfyzpress, 2002. ISBN 80-85863-00-2

RICHTER, Jaroslav. *Statistika ČSR: Vývoj hospodářství a společnosti v letech 1948 až 1971*. Praha: SEVT, 1972.

RYCHLÍK, Jan. *Každodenní život v Československu 1945/48-1989*. Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. ISBN 978-80-97912-35-5.

STROŽ, Daniel. *Kudy z bahna: (publicistika 2002)*. Říčany: Orego, 2003. ISBN 80-86117-69-3.

TŮMA, Oldřich a Tomáš VILÍMEK. *Opozice a společnost po roce 1948*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7285-122-5.

Použité internetové zdroje

HERTL, David. Rok 1977: Žena za pultem. *Rozhlas Plus* [online]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/rok-1977-zena-za-pultem-7571510>

MARJÁNKO, Bedřich. Normalizace - Společnost zaživa pohřbená (sedmdesátá léta). *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/norm/norm_02.php

SPÁČILOVÁ, Mirka. GLOSA: Co mají společného VyVolení a Žena za pultem? Propad diváků. *iDNES* [online]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/film-televize/tv-glosa-vyvoleni.A130903_184632_filmvideo_spm

SPÁČILOVÁ, Mirka. Koho ta žena ještě zajímá? Tot' otázka. *IDnes.cz* [online]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/film-televize/koho-ta-zena-jeste-zajima-tot-otazka.A021001_181046_filmvideo_ef

VALIŠ, Zdeněk. Je libo dvacet deka vlašského salátu. *Radio Prague Int.* [online]. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/je-libo-dvacet-deka-vlasskeho-salatu-8069140>

NESG. ATO: V roce 2002 rostla sledovanost Primy a ČT2 na úkor Novy. *Media & Marketing* [online]. Dostupné z: <https://mam.cz/zpravy/2003-01/ato-v-roce-2002-rostla-sledovanost-primy-a-ct2-na-ukor-novy/>

NESG. Barrandov zopakuje dokument o Švorcové. *E15* [online]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/byznys/ostatni/barrandov-zopakuje-dokument-o-svorcove-689236>

NESG. Kina měla loni úspěšný rok, přišlo přes 18 mil. diváků. *MediaGuru* [online]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2020/01/kina-mela-loni-uspesny-rok-prislo-pres-18-mil-divaku/>

NESG. Komunistické seriály na TV Barrandov sledovanější než Hlavní zprávy. *MediaGuru* [online]. Dostupné z:

<https://www.mediaguru.cz/clanky/2013/01/komunisticke-serialy-na-tv-barrandov-sledovanejsi-nez-hlavni-zpravy/>

Použité prameny

Tajemství Jiřiny Švorcové. In: *YouTube* [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=U2giqC8IdJQ>

Žena za pultem: 1-12. In: *YouTube* [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=tvslMPIJBwE&list=PLSRD_lCIDj8VTrEkR9k_jVyh3C_E9mJED

Květy. 19.10.1978, (41), s. 38. ISSN 0023-5849.

Lidové noviny. 24.10.2014, (250), s. 22. ISSN 0862-5921.

Rudé právo. Praha: [s.n.], 15. 11. 1977, (270). ISSN 0032-6569.

Rudé právo. Praha: [s.n.], 6. 1. 1978, (5). ISSN 0032-6569.

Rudé právo. Praha: [s.n.], 26. 1. 1978, (22). ISSN 0032-6569.

Tvorba. Vydavatelství ÚV KSČ, nakladatelství Rudé právo, 18. 1. 1978, (3). ISSN 0139-5513

Vlasta. 1978, (5). ISSN 0139-6617.

Teze bakalářské práce

SCHVÁLENO 16.9.2020

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Blehová Michaela	Razítko podatelny: <table border="1"> <tr> <td colspan="2"> Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd </td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td>11-09-2020 -1-</td> </tr> <tr> <td>Čj:</td> <td>166 Příloh:</td> </tr> <tr> <td>Přiděleno:</td> <td></td> </tr> </table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	11-09-2020 -1-	Čj:	166 Příloh:	Přiděleno:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne:		11-09-2020 -1-							
Čj:		166 Příloh:							
Přiděleno:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2018/2019									
E-mail diplomantky/diplomanta: blehova.mi@gmail.com									
Studijní obor/forma studia: Mediální studia, kombinovaná forma									
Název práce v češtině: Obraz společnosti a propaganda v normalizačním seriálu Žena za pultem									
Název práce v angličtině: The image of society and propaganda in the normalization TV series Žena za pultem.									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013): (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve</u> po dvou semestrech od schválení tezí) LS 2020/2021									
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Seriál Žena za pultem z roku 1977 byl jedním z nejvýraznějších normalizačních seriálů. Divákům nabízí životní příběh obyčejné ženy zaměstnané v obchodě s potravinami v době socialismu. Tento seriál patřil k oblíbeným dílům z pera Jaroslava Dietla. I přesto, že to zřejmě nebylo hlavním účelem, objevilo se v seriálu několik prvků socialistické propagandy. V této práci se právě na odhalení všech těchto prvků zaměřím. Dále podrobně rozeberu, jak je v seriálu zobrazována tehdejší společnost a zda tento seriálový obraz odpovídá realitě. V neposlední řadě v této práci popíšu, jaké informace vycházely v tisku o tomto seriálu před uvedením na obrazovky a porovnáám je s recenzemi při vysílání a po vysílání seriálů. Případné rozdíly v recenzích a anotacích se pokusím analyzovat. Cílem této části práce bude zjistit, jak se proměnilo vnímání tohoto seriálu v průběhu let.									
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):									
<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod 2. Základní informace o seriálu a okolnosti jeho vzniku – V první části této práce stručně popíšu vznik seriálu, autory a herce, kteří jsou spjatí s tímto seriálem. Dále budu informovat o tom, v jaké době a za jakých okolností seriál vznikl. 3. Děj a historické pozadí v seriálu – V této části bude popisovat děj seriálu a především bych se chtěla zastavit u doby, kterou seriál zobrazuje. Popíšu, jak tento seriál zobrazuje fungování konzumu, život obyčejné ženy a další aspekty. 4. Propaganda a realnost obrazu tehdejší společnosti – V této kapitole budu navazovat na kapitolu předchozí a podrobně rozeberu to, jak se zobrazování tehdejší doby, kultury a společnosti liší či neliší od skutečnosti. Výsledkem by mělo být zhodnocení, nakolik se tento seriál držel či nedržel reálných prvků. Tato kapitola bude obsahovat analýzu toho, jak seriál zasáhla komunistická ideologie a co naopak komunistickému režimu v tomto seriálu nenahrávalo. 5. Jak se o seriálu psalo – V poslední kapitole provedu analýzu dobového tisku, abych mohla porovnat, jak se o seriálu psalo před jeho uvedením a po jeho uvedení na televizní obrazovky. Mimo jiné bych ráda do této části zařadila i informace o tom, jak se psalo o seriálu v tisku po opětovném uvedení na obrazovky na počátku 21. století a porovnála, jak názory se liší od recenzí z dob premiérového vysílání seriálu. 									

6. Závěr
7. Zdroje
<p>Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Seriál <i>Žena za pultem</i> • Týdeník <i>Tvorba</i>, ročník 1977-1978 • Týdeník <i>Československá televize</i>, ročník 1977-1978 • <i>Dobový tisk (Rudé právo a další deníky z tehdejší doby)</i> • <i>Soudobý tisk (MF Dnes, Právo)</i> • <i>Soudobá elektronická média (iDnes.cz, Rozhlas.cz, Tyden.cz)</i>
<p>Postup (technika) při zpracování materiálu: V první části bakalářské práce použiji především deskriptivní metodu. Při zkoumání rozdílů mezi skutečností a seriálovým obrazem a při zkoumání recenzí použiji komparativní analýzu.</p>
<p>Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):</p> <p>GRACLÍK, Miroslav a Václav NEKVAPIL. <i>Žena za pultem: příběh legendárního seriálu a jeho hrdinů</i>. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-196-7. Tématem celé knihy je pouze seriál <i>Žena za pultem</i>. Tato publikace se zabývá otázkou, jak KSČ zasahovalo do tohoto televizního seriálu a jak velký vliv na něj mělo. Dále je v knize zodpovězena spousta otázek o přípravách i natáčení tohoto seriálu.</p> <p>MOC, Jiří. <i>Seriály od A do Z: lexikon českých seriálů</i>. Praha: Česká televize, 2009. Edice České televize. ISBN 978-80-7404-036-8. Tato kniha přináší nejdůležitější informace o seriálech natáčených od roku 1959. V tomto díle jsou základní informace o seriálech, zajímavosti a také hodnocení autora Jiřího Moce, který je zkušený novinář a scénárista.</p> <p>RYNEŠ, Václav. <i>Léta touhy, víry i zklamání: lexikon českých seriálů</i>. Epoque, 2020. ISBN 978-80-7557-247-9. V této publikaci autor popisuje, jak se žilo v ČSR v době socialismu. Díky osobním vzpomínkám a oficiálním dokumentům autor přibližuje čtenáři každodenní život a atmosféru nejen v době normalizace.</p> <p>BREN, Paulina. <i>Zelinář a jeho televize: kultura komunismu po pražském jaru 1968</i>. Praha: Academia, 2013. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-2322-3. Knihy se zabývá dobou normalizace a vlivu televizního vysílání na diváka v této době. Prioritně se zaměřuje na seriály, které měly ukazovat soudobý každodenní život. Autorka v publikaci poukazuje na to, že k ukázněnosti občanů v době normalizace přispělo také televizní vysílání a seriály.</p> <p>CYSAŘOVÁ, Jarmila. <i>Československá televize a politická moc 1953–1989</i>. In: <i>Soudobé dějiny. Číslo 3–4, ročník, 2002. s. 521–537</i></p> <p>V této studii je upozorňováno na vliv komunismu na televizní tvorbu. Je zde rozebráno období od začátku televizního vysílání až do roku 1989. Autorka se zde také hojně zabývá cenzurou v televizním vysílání.</p> <p>BEDNAŘÍK, P., REIFOVÁ, I.: <i>Normalizační televizní seriál: socialistická konstrukce reality</i>. In: <i>Sborník Národního muzea v Praze, Řada C – Literární historie, 2008, roč. 53, č. 1 - 4, s. 71 – 74.</i></p>

Tato studie popisuje, jak ÚV KSČ dohlížel na fungování televize a na televizní obsah. V této studii autoři také popisují, jaké byly principy schvalování scénářů. Dále zde popisují, jak vypadalo takzvané dominantní zakódování.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

HLIŇÁKOVÁ, Kristýna. Recenze na československé televizní seriály v týdeníku Tvorba v období normalizačních 70. a 80. let. 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce Bednařík, Petr.

NOUZOVÁ, Pavlína. Ženská témata v normalizačních seriálech Jaroslava Dietla. 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce Bednařík, Petr.

Datum / Podpis studenta/ky

11.9.2020

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

BEDNAŘÍK PETR

11.9.2020

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO OBORU.

1